NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIX. ÉVFOLYAM. 1898. MÁJUS. V. FÜZET.

A RÉGI ÉS MODERN NEMZETI NŐNEVELÉS.

Régi levelek között böngészve, egy családi birtokán élő «nagyasszony» «bizodalmas kesergéseire» bukkantam. A levél 1600 végéről kelt és Bécsben lakó leányának soraira felel, ki úgy látszik, serdülő leányai nevelése miatt tanácskéréleg fordult hozzá. A jó nagyasszony nem érti, hogy minek kellene a leányokat házonkívül «finomítani», mikor azoknak «otthon vagyon az helyük». «Lelkem leányom, hatan voltatok, mindeneket felneveltelek és férjhez adtalak tisztességben és soha még szégyent veletek nem vallottam. Orczapirulás nélkül meghallgathatod, hogy férjedurad oldalán még a császár személye előtt is megjelentél sok fényes dáma között és csak jó hiredet vettem mindenkoron. Hát ugyan mért tudnám én azt jobbnak, hogy lelkem unokáimat valami idegen «frajlá»-ra tudjam bizva, mikor az én kipróbált, bizodalmas vénasszonyom csak úgy megcselekedi. Ebben én soha bele nem nyugszom. Ha a Te anyai sziveden erőt vész, hát csak küld be őket hozzám, majd felnevelem, ha Isten élni enged, mint édes anyjukat az Isten dicsőségére.» — Kedves Nagyasszony! dicsőült alakod ott áll a magyar családi tűzhely apsisánál, a hagyomány lángpallosával, mint a *faji* jelleget szent örökségképen őrző Cherub. Tiltakozol, védekezel. De az újítás szelleme erősebb, mint Te, mert fiatalabb. Egy ütés varázsveszszejével elég, hogy porrá zuzza százados érczpallosodat.

Nőnevelésünk mindenkor lépést tartott a nyugoti művelt államok leánynevelésével. Ugyanazon phásisokon ment át, mint a franczia, angol és német. De mindig megtartotta *nemzeti jellegét.* Még a középkor kolostori nevelésében is feltaláljuk a magyar zso-

lozsmás énekeket; az apáczák gyönyörű himzésén a magyaros motivumokat. A mint a reformátió szele végig söpörte Európát és megzörgette hazánk ólomkarikás várablakait, siettek az anyák leányaikat a kolostor egyoldalú nevelése alól felszabadítani és *otthon* nevelni. Még a legbuzgóbb katolikus családok is követik e tekintetben a protestáns családok példáját. Így a nagyműveltségű Wesselényi Annát — a későbbi özvegy Csáky Istvánnét — édes anyja, Sárkándi Anna — noha nagy katolikus — otthon neveli. És pedig az akkori időkhöz mérten — a XVI. század végén — példás nevelésben részesíti. Nemcsak hogy írni, olvasni jól tudott, de korán özvegységre jutva, bámulatos jogi érzékkel és törvénytudással vezette pöreit és járta ki ügyes-bajos dolgait. Még németül is megtanult. A mellett mint gazdasszony nagy hire volt. Belső, külső gazdaságát mintaszerűen kormányozta. Gyermekei nevelését pedig nagy ambitióval és ritka tapintattal vezette.

A XVI. és XVII. századból számtalan irott emlékeink vannak a családi levéltárakban, melyek arról tanuskodnak, hogy a leánygyermekek nevelése egészen az anya gondja volt. Sőt illembe vágó dolognak tartották, ha a leány nem otthon nevelődött. Bethlen Miklós önéletleírásában megbotránkozva említi, hogy Béldi Pálék leányukat nem otthon «tartják», hanem «Daniel Ferenczné asszonyom keze alatt vagyon». El is maradt a «háztűznézés» és Kún Ilonát jegyezte el.

Az anya segítő társa a gyermek zsenge korában a dajka, később az úgynevezett «vénasszony». Így hívták, ha fiatal volt is. Ennek megválasztása nagy gonddal történt. Thurzó György nejéhez írt leveleiben 1607-ben említi: «Az vénasszonyt a leányom számára meghagytam, hogy alávigyék.» — Wesselényi Anna, özvegy Csáky Istvánné, Balassa Annának, «Pacsot Ferencz uram meghagyott árva özvegyének», 1613-ban egyebek között írja, hogy «Most, úgy hallom, ifjú vénasszonya vagyon ángyomnak, az másik szegény meghalt, bizony tökéletes jó asszonyállat (így) volt szegény. Talán oda fel is olyan szűk az a jó örök (öreg) ember, mint ide mifelénk. Én mégis a szegény Katalin asszonynyal vajuszom, de ugyan gond az, mikor valahova megyek, ha vigyem-e avagy

otthon hagyjam.» — 1563-ban Ország Magdolna leányának, Bánffi Annának lelkére köti, hogy vénasszony nélkül ne legyen. «Továbbá írsz arról is, hogy a vénasszony elhagyott, nincsen most vénasszonyod, azért viselj szorgalmatos gondot rá, valahogy lehet vénasszonynak szerét tégy, mert arra nagy szükséged vagyon mind neked, mint pedig a kis gyermekeknek.»

Az ilyen «vénasszony» fontos személy volt az úri családoknál. Ifjú asszony mellé a gondos anya társalgónőül, tanácsadóul adta. Később betegápolója, majd a gyermekek nevelésénél segítő társa lett. A férj távollétében — a mi abban az időben gyakran megesett — szórakoztatója, vigasztalója.

A mely családban leányárvák valának, ott azok nevelését a család egyik özvegy nagyasszonyára bizták. Így neveli föl özvegy Zay Péterné, Poltári Soós Kalára az öt Forgách leányt.

A nevelésnél főszerepet játszott a háztartás vezetéséhez szükséges ügyességek elsajátítása. Jó kenyeret, kalácsot, pogácsát, meg különböző «pánkokat» sütni tudó úri leánynak hirét vitték. A sokféle házi gyógyszer készítése; télire való élelmi szerek elrakása; a konyha- és virágoskert ápolása; gyógyfüvek szedése és szárítása, mind a «leányasszonyok» teendője volt. Varrni, himezni jól tudtak. Keszkenőket «czifrán» szegni, lepedőszéleket, párnahéjakat díszesen kivarrni, lenge patyolatra selyem, arany, ezüst szállal szép «formákat» himezni minden úri leány büszkesége volt. Forgách Zsuzskáról, a későbbi Révay Ferencznéről, meg van említve, hogy színes selyemszállal «gyönyörüséges formákat» tudott patyolatra tűzni. Egyházi és világi dalokat szépen kisért a «verginán» — guitár-féle — sőt szöveghez dallamot, dallamhoz szöveget «maga próbált csinálni».

A XVI. században már megkívánják, hogy minden úri nő tudjon magyarúl írni, olvasni. 1559-ben Nádasdy Tamás nevében azt irja Csányi uram Szluny Annának, «hogy semmire egyébre ne legyen gondja, csak a magyar irásra. Kegyelmed tanulja meg a magyar irást, mert azt kívánja mind asszonyom, mind Miklós uram a kgd szerelmes ura, hogy tanulja meg kgd a magyar irást és olvasást». — Ez azonban úgy látszik csak kedvező körülmények

eredménye lehetett. Például, a hol fiu is nevelkedett a háznál, ott «tudós» nevelőt tartottak, kitől azután a leányok is nyerhettek oktatást az irásban, olvasásban. Mert míg Wesselényi Anna korának híres embereivel sűrűn levelez, menye Forgách Éva alig tud irni. I. Rákóczi György panaszkodik, hogy fia felesége, Báthori Zsófia nem érti az irás mesterségét. — Thurzó Györgynek nagy örömet szerez nejének *első* «a Te magad kezeivel írt» levele. Hogy azonban az irástudó Nagyasszonyok száma nem volt csekély, annak fényes bizonyítékai régi családaink levelesládáiban őrzött, évszázadokat magukba ölelő levelezések. Elporlott a kéz, kihült a szív, nyugszik az elme, mely ránk hagyta ezen kincseket. De mi kegyelettel forgatjuk az elsárgult lapokat, mert a magyar családélet azon korbeli műveltségének ékes emlékei.

Az irás olvasáson kívül hit- és erkölcstani oktatásban részesültek a leányok, Dávid zsoltárait, Mózes könyveit és az evangeliumokat magyarázni bejárnak a várkastélyba a szerzetesek, predikátorok vagy kántortanítók a közeli kolostorokból, illetve városokból. Gazdagabb családok udvartartásának nélkülözhetetlen kelléke a «házi páter» vagy tudós pap. Özvegy Csáky Istvánné még messze utakra is magával viszi udvari papját.

Szegényebb sorsú nemes leányokat a szülők egy-egy különös tiszteletben álló Nagyasszony «szolgálatába» adták, hogy ott elsajátítsák azt, a mit esetleg anyjuk körében nem volt alkalmuk megtanulni. Kedvesen írja Wesselényi Anna Pacsótnénak: «Szinte kifogyok a lányokból. Dorkát férjhez adtam és immár csak hárman maradtak, azok is igen gyarló varrók, de Erzsók nem hinné kgd milyen deli, kivált ha annyit ehetnék, a mennyit akarna. Kellene még két, három, leány csak ne lennének olyan szépek, mint Dorka és Erzsi, mert azokat mindjárt férjhez viszik s más baj is van velök, pedig nélkülem egy kendőt sem tudnak beszegni a haszontalanok».

Erdélyben az előkelőbb leányasszonyok a fejedelmi udvarhoz mentek «kisasszonykodni». Ők képezték a fejedelemasszony közvetlen környezetét. Az «udvarláson» kívül finom kézimunkák készítésével foglalkoztak. Arany és ezüst himű drága gyöngygyel

kivarrott kézelőket, fejkötőket és pártákat készítettek. Némely «kisasszony» ügyessége oly nagy volt, hogy szines selyemszálakból habos «kamukaselyemre» «képet» is tudott himezni. A templomokat drága himzésű egyházi öltönyökkel ők látták el.

Az így felserdült leány jövője nem okozott gondot a szülőknek. Vagy férjhez vitték, vagy — a mi ebben a korban már igen ritkán esett meg — apácza lett. A mint hire ment, hogy ebben vagy abban a várban eladó leány van, megindult a «susogó» asszonynéne. Addig jött, ment; hozta és vitte a szót, míg megjött a kérő és meg volt a kézfogó. Ezt többnyire csakhamar követte a menyegző, mert a lakóhelyek távol estek egymástól. A rossz utak közbiztonsága meg épen nem volt kecsegtető. Így azután a vőlegény nem sokat utazgathatott. A leányt nem igen kérdezték. Ha a szülők meg voltak elégedve a kérővel, odaadták a leányt. Azért a szerencsétlen házasság nagy ritkaság volt. Ezt bizonyítják az alig előforduló válópörök és a ránk maradt levelezések. Ennek oka egyfelől a benső családi élet iránti mély, igaz tisztelet, másfelől a valódi, buzgó vallásosság, mely a nőnek erkölcsi támaszt adott. A leánygyermek nevelése olyan természetes összhangban volt a nő hivatásával, hogy az ifjú asszony új házi körében csak az otthoni megszokott gond és munkakör folytatását látta. Kötelességek tudatában nőtt fel s így ismerte azok horderejét. Vallásos lelke pedig erőt merített a megpróbáltatás nehéz napjaiban a hit és Istenben való erős bizalomból. Látjuk ezt Bethlen Katánál, ki önéletleirásában a női heroizmus és lélekerő monumentális emlékét hagyta ránk.

A családi tűzhelyhez való rendíthetetlen ragaszkodás, *művelt kedély*, mély vallásos érzület és a férjeért, gyermekeiért fáradhatatlanul munkálkodó, feláldozó, édes anya: ez a régi magyar asszony tipusa.

A XVII. század második felében mind sűrűbben találkozunk úri házaknál — külföldről is behivott — tudós nevelőkkel, kik a ház leánygyermekeit belevonják hatási körükbe. Ebben az időben a latin nyelv tudása nem ritkaság *nagyasszonyainknál*. Minek folytán a biblián és evangeliumon kívül más könyveket is forgat-

nak. Különösen kedvelték a történelmet és mythologiát. Verseket is tanulnak és ezeket fennhangon, «szépen» elmondani mesterség számba ment.

A mely háznál fiugyermek nem volt, a leányokat a közeli városokba vitték, hol jobbmódú rokonra, vagy özvegy papnéra bizták, kinél a vallás- és erkölcstan, irás, olvasás, történelem, táncz, ének és kézimunka oktatáson kívül az «illendőséges magaviseletre» is tanitották. Egy-egy Bécsből, Pozsonyból jövő nagy úr kiséretében lévő «privatsecrätarius» német, sőt franczia órákat is adott. Ekként fejlődött hazánkban a «nevelőházak» intézménye és virágzott — még mindig magyaros jelleggel — a forradalomig.

1848 után, midőn az elszegényedett középosztály visszavonult, a főurak pedig külföldön tartózkodtak, a beköltöztetett idegen családok igényeihez mérten német és franczia tanitókkal és nevelőnőkkel magánnevelő intézetek szerveztettek. Erdélyben ugyan még 1868-ig találunk a régihez ragaszkodó családokat, kik serdülő leányaik nevelését még mindig nem bizzák «idegenre» és otthon tartják, vagy ritkábban zárdai iskolákba adják. De mikor nyaranta a «cousineok» látogatóba jönnek és nincs kivel «klavirozni» meg «parlirozni», — az otthon nevelt leányka szomorú, még jó, ha nem szemrehányó tekintettel néz az édes anyára. És látjuk, hogy még ekkor is erősebb a családi jelleg fentartásának ösztöne, mint a hiúság. Inkább nevelőnőket vesznek a házhoz, de a leányt, a család féltett kincsét, az anya nem adja ki kezei közül. Ekkor özönlik el hazánkat a bevándorló német, franczia és angol házi nevelőnők.

Az 1868-iki közoktatásügyi törvényczikk már *nyilvános* leányiskolákat szervez és elrendeli az iskolakötelezettséget. Állam, városok és községek iskolákat nyitnak, tehát nem vonhatja ki magát semminemű rendü és rangú család az iskoláztatás alól. Majd működnek a tanító- és nevelőnőképző intézetek; szervezkedik a leánygymnázium s végre nyitva állnak az egyetem kapui mind a két nembeli ifjuságnak egyaránt.

Leányaink tanárok, orvosok, hivatalnokok lehetnek. Szellemi tehetségüket kiképezhetik a közérdek javára. A *művelt kedé-*

lyű, családja védszárnyai alatt növekedett leány helyébe: a gyakorlatiasan, iskolákban nevelt, *művelt eszű* nő lép.

A gazdag családok gyermekei részére fényes nevelő intézetekről van gondoskodva, hol mindent tanítanak, a mivel az életet felületesen felfogva, kellemessé lehet tenni. Csak épen a legfontosabbra nem készíthetik elő a serdülő leánykát: női kötelességének öntudatos megismerésére. Mert ez nem is lehet az iskola czélja, nem a nevelő intézet feladata. A leánygyermek hivatásának és kötelességeinek természetes légköre az anya oldalán, a családi szentélyben van. A mit a gyermek az iskolában tanul, azt az otthon szűrje át szivén, lelkén. A modern nevelés egyoldalú. Műveli a szellemet és parlagon hagyja a *kedélyt*.

Figyeljünk meg csak egy ilyen előkelő intézetből hazakerült fiatal hölgyet. Sehogy sem találja családja körében otthonosan magát. Miután csak arra tanították, hogy azt tegye, a mi az ő becses énjének kellemes és azzal nem kellett törődnie, hogy mással szemben is vannak kötelességei, ezért úgy találja, hogy az «otthon» elavult traditió. Mulatságosabb férjhez menni. Természetesnek találva, hogy fogaton járni kellemesebb, mint gyalog; páholyban szebben öltözve lehet megjelenni, mint a földszinten; a nyarat kellemesebb Tátrafüreden tölteni, mint esetleg falun — városon egyszerüen képtelenség —; télen mulatságosabb Páris, Florenz, mint Budapest, Kolozsvár vagy épen Kecskemét; Cannesban, Nizzában illatosabb a tavasz, mint a városligetben vagy a papa untig ismert falujában, tehát: a férjnek olyannak kell lennie, a ki mindezt lehetőleg meg tudja szerezni a nagyigényűvé nevelt hölgynek.

A modern nőnevelés két alternativát állít elénk: vagy a férfival versenyt dolgozni és a becsületes munka eredményében találni kárpótlást a feladott családi boldogságért; vagy: egy szeretetlen férfi kitartott bábjává szegődni, kinek csak azért viseli nevét, mert gondtól, munkától, nélkülözéstől menten adja meg neki a megélhetés feltételeit.

Bármelyik esetet tekintjük, mindkettő a családi tűzhely kihülésére, a női kedély sivárságára vezet. A család, a szegény,

házonkívüli munkában fáradó művelt nőnek luxus; az előkelő, gazdag osztálynak teher, unalom. El tudjuk-e képzelni a *magyar* nőt szív és kedély, el fajunk culturális fejlődését családi élet nélkül?

Az a generatió, a mely oly mohón kap a modern nőnevelés vivmányai után, még az «elavult idők» anyáinak neveltje. Még az ő lelke sejti, hogy mit veszt, ha a melegítő, védő fészket elhagyja. De már a jövő kor gyermekét sodorja az ár, a kötelék tágul, lazul... Mivé lesz hát még majd az a jövő csemetéje, melyet a szegény, szellemileg elcsigázott anya nem nevelhet, mert kenyérkeresete nem enged időt magzatja ápolására, nevelésére? A gazdag szülőknek meg élvezetekre sem jut elegendő idő, miként érne rá gyermeke nevelésével törődni!

Leányaink sokat tanulnak, művelt szelleműek, még a *főzést is iskolában* tanulják. De fogják-e ismerni a családi élet rájuk háramló kötelességeit? Ez a nagy kérdés, mely felett sokat, igen lehet gondolkozni.

Nincs, nem volna mód a régmult patriarchalis összetartozóságot, a közelmultnak azt az erős, fajunkat oly annyira jellemző, családjához való ragaszkodást összeegyeztetni a modern nőnevelés követelményeivel?

Semmi kulturális mozgalom, újítás, hitfelekezeti viszálykodások úgy meg nem rendítették a magyar család benső életét, mint a XIX. század végének békókat rázó, tradicziókat felduló vihara. Ebben a lázas forgetegben nem veszszük észre, hogy míg felszabadítjuk a nő szellemét, parlagon hagyjuk legmagasztosabb kincsét és leghatalmasabb fegyverét: *kedélyét*. A modern nő egész életfelfogásából, szelleméből, gondolkozásából hiányzik a magasabb ideálok után való törekvés. Semmi intuiczió vagy transcendenczial irányzatot nem találunk lényében. Laza vagy álvallásosság, felületes szórakozások, rongyluxus és olcsó diadalok az érem egyik, — túlzásba vitt tanulás, beteges ambiczió, vallástalanság, czinizmus a másik fele. Mi lesz így a *magyar női* ideálból? Ki mer közülünk erre a kérdésre felelni?!

Az 1848-ban lába alól talajtvesztett középosztály, a nemzet

zöme, fő lüktető ere, kapva kap a mentő szalmaszál után: leányait is keresetképessé tenni, hogy a megélhetés problemáját oldani segítse; — ezzel vigasztalódik *még most*. De mi fogja megvigasztalni unokáinkat, kiknek a még parazsában is melegítő tűzhelynek már csupán hamva marad!

Gondolkozzunk ezeken a beláthatatlan következményeket szülő kérdéseken és segítsünk magunkon, míg nem késő! Az átvett örökséget el ne sáfárkodjuk; unokáink felelőssé tehetnek érte!

Budapest. *Barkóczy Kata.*

FELSŐBB LEÁNYISKOLAI TÖRVÉNY.*

A felsőbb leányiskolák kérdése szerintem csak a már létező polgári leányiskolák és az esetleg felállítandó nőgymnasiumok vagy női középiskolák kérdésével kapcsolatban oldható meg magasabb fokú nőnevelésünk egységének és harmoniájának csonkítása nélkül. A nyomatékkal említett kapcsolat alatt nemcsak az egyidejűséget értem, hanem a magasabb nőnevelés szolgálatában álló emez iskolák organikus összefüggését s azoknak az alapelveknek világos és határozott megállapítását, a melyek mindegyik iskolának biztosítják a maga egyéniségének önálló kifejlesztését, de elejét veszik a hivatáskörök egymásba vágásának és a magasabb fokú nőnevelő iskolák elé tűzött legfőbb és közös feladatok elhomályosításának.

A polgári leányiskolák reformja küszöbön van. Az országos közoktatási tanács a vall. és közokt. miniszter egyenes megbízásából huzamosabb idő óta foglalkozik polg. iskolai a kérdés előkészítésével és tanulmányozásával s a dolog természetével jár, hogy atárgyalások a polgári leányiskolákra is kiterjeszkednek s ezeknek sorsa fölött is dönteni fognak. A nőgimnáziumok ügye ugyan még nem jutott ebbe a stadiumba s egyébkép is más megítélés alá esik: de azért megoldást követel szintén s ha ma még reménykedve vár, holnap már türelmetlenül fog zörgetni, mert a nőknek egyetemi tanulmányokra való bocsátása maga után vonja az egyetemre való iskolai előkészítést csakúgy, mint a megvilágított test a maga árnyékát.

A felsőbb leányiskolák szervezetének törvényhozási úton

* Kivonat egy, ebben az ügyben készített jelentésből. *Szerk.*

való végleges megállapítása tehát most, midőn a magasabb nőnevelés másik két tényezőjének szervezete bizonytalan és problematikus, valóban nehéz, sőt koczkáztatott feladat. Megkisérlem mégis, noha nagyon jól tudom, hogy javaslataim a levegőben függenek; sorsuk ahhoz van kötve, hogy a felsőbb leányiskolák viszonyát a polgári leányiskolához helyesen fogtam-e fel s hogy az a hely, a melyet számára magasabb nőnevelésünk rendszerében kijelöltem, valóban megilleti-e őt vagy sem. Szóval, midőn a felsőbb leányiskolák szervezetéről beszélek, ki kell terjeszkednem épen a fentemlített kapcsolatnál fogva, magasabb fokú nőnevelésünk egész rendszerére s nem kerülhetem el, hogy röviden bár, a polgári leányiskola és nőgimnázium szervezetét is ne érintsem.

Bármely iskola szervezetének megszabását azok az ideális czélok és gyakorlati érdekek döntik el, a melyek szolgálatára az illető iskola hivatva van. A polgári leányiskola a szerényebb és középmódú polgári körök (kisiparos, vállalkozó, kereskedő, tisztviselő stb.) iskolája, oly köröké, a melyeknek asszonyai az ő otthonukban a háztartás munkáját nemcsak vezetik, hanem legnagyobb részben maguk végzik s a családfentartó, kenyérkereső foglalkozásra is rá vannak utalva. Ehhez képest kell megszabni nevelésük körét, módját és szinvonalát mind ideális, mind gyakorlati szempontból.

Az elmondottaknál fogva a polgári leányiskola erősen belefogódzik a népiskolába s tulajdonképen nem is egyéb, mint annak magasabb fokon való folytatása, a melytől sem tanítási, sem nevelési módszere lényegesen el nem tér. Általános műveltséget ad; de ez az általános műveltség mig egyfelől az emberi és nemzeti ideális érdekek szolgálatában áll, karonfogva halad a polgári leányiskolának növendékeket szolgáltató társadalmi körök gyakorlati szükségleteinek kielégítésével. Vagyis a polgári leányiskolában a súly nemzeti karakterének megóvása mellett a reáliákra esik, melyek szeretettel ölelik át a velük kapcsolatba tartozó gyakorlati ügyességek, ismeretek és készségek (rajz, női kézimunka, háztartás, gazdaságtan) gondozását. Sőt a polgári leányiskola mig ezt teszi, egyúttal előkészít azokra a szakiskolákra, melyek a nőt az előtte

megnyitott életpályákra vezetik át. (Posta, telegraf, kereskedelmi tanfolyamok, nőipariskola, tanítónő-képezde.)

A polgári leányiskolák reformja, véleményem szerint azon fordul meg, hogy: *a)* adassanak vissza fennebb körvonalozott eredeti rendeltetésüknek; *b)* bontassanak ki abból a szerencsétlen kapcsolatból, melybe kezdettől fogva a polgári fiúiskolával, 1887 óta pedig a felsőbb leányiskolákkal kerültek; *c)* az eredeti természetes alapon fejleszszék ki egyéniségüket, a mit eddig ép az említett oknál fogva nem tehettek.

Mióta dr. Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszterünk a jövőbe ható bölcseségével és az egész nemzet hálájától jutalmazott bátor kezdeményezésével a tudomány-egyetem kapuit megnyitotta a nők előtt, elkerülhetetlenné vált oly iskolák felállítása, a melyek az egyetemre való előkészítést vállalják magukra. Ennek a czélnak állanának szolgálatában már fennálló és felállítandó nőgimnáziumaink, vagy női középiskoláink. Kizárólag ennek a czélnak szolgálatában állanának s ez a czél éles határvonalat húz köztük és a fiú-középiskolák közt, a melyek, tudnivaló, hogy nem csak az egyetemre való előkeszítést szolgálják. Nőgimnáziumaink nem is arrogálhatják maguknak, hogy egész társadalmi osztályoknak vagy köröknek általános műveltséget adó iskolái legyenek; egyelőre legalább nem. Közoktatásügyi miniszterünk korszakot alkotó reformja nem arra törekszik, hogy a művelt magyar társadalom női a férfiakkal egyenlő szabadság alapján az egyetemi tanulmányokra felszabadíttassanak, hanem csupán annyit igyekszik elérni és biztosítani, hogy egyesek, az arra hivatottak előtt ne legyenek elzárva a tudomány-egyetem csarnokai és azok a gyakorlati pályák, melyekre a tudomány-egyetem csarnokain át vezet az út. Létjogot tehát a nőgimnáziumok számára most még csupán csak az egyetemre való előkészítés ad s ha többre vállalkoznának, eltévesztenék hivatásukat. Ilyenformán világos, hogy relációjuk a férfi gimnáziumokhoz erősebb, mint a többi nőnevelő iskolákhoz s hogy felállításukról csak korlátolt mértékben lehet szó. Magasabb fokú nőnevelésünk rendszerében kétségtelenül a legfelső fokot képviselik; de mivel terjeszkedésüknek természetes akadályai van-

nak, s csupán szűk helyet foglalhatnak el: a művelt magyar nő eszményi iskoláivá nem válhattak. Ez a feladat a felsőbb leányiskolára hárul.

Ime magasabb fokú nőnevelésünk perspektivája: a polgári leányiskola a népiskolába fogódzik, a nőgimnázium az egyetembe; a kettő között foglal helyet a felsőbb leányiskola, a mely többre törekszik annál, kevesebbel beéri ennél, de minden mellékczélok szolgálatától független, s csak egy hivatást ismer, — annak az általános emberi és nemzeti műveltségnek ápolását, a melyre a művelt magyar társadalom nőinek egyéni és általános szempontból egyaránt szükségük és joguk van. Ezt a czélt pedig a felsőbb leányiskola minden mellékczél nélkül szolgálja s nem lebegnek előtte azok a gyakorlati jogosítványok, melyekre mind a polgári leányiskola, mind a nőgimnázium a maga valójának megtagadása és a maga rendeltetésének megkárosítása nélkül törekedhetik. Szóval a felsőbb leányiskola nem áll kapcsolatban semminemű szakiskolával; sem ezekre, sem főiskolai tanulmányokra nem készít elő: mint közműveltségi iskola, egyedül a női hivatásnak áll szolgálatában és az eléje kitűzött műveltséget ezzel harmoniában plántálja növendékei szivébe.

Az elmondottak megszabják a felsőbb leányiskola tanítási és nevelési rendszerét.

Hány évfolyama legyen a felsőbb leányiskolának? — Annyi, hogy a gondjaira bizott leánykát az elemi iskola csarnokaiból, egészen a felserdült kor határáig elvezethesse, a midőn őt ismét visszaadhatja az otthonnak. Úgy gondolom, hogy a szélső határokat e tekintetben az élet 10-ik és 16-ik éve vonja meg. Hogy a felsőbb leányiskolának hat vagy hét évfolyama legyen-e, attól függ, hogy tanítási- és nevelési rendszerének foganatos megállapítása többet követel-e, vagy beéri kevesebbel.

De milyen legyen a felsőbb leányiskola tanítási- és nevelési rendszere? Tanítási rendszerének alapjául, úgy gondolom, habozás nélkül az irodalmi és történelmi tanulmányok fogadhatók el, a melyek a legkönnyebben, legtermészetesebben és legsikeresebben hozhatók kapcsolatba a felsőbb leányiskola nevelési rendszerével,

a melyet a művelt magyar nőnek a társadalom- és a családban elfoglalt helye és a kettős körben betöltendő hivatása szab meg. Az a műveltség azonban, melyet a felsőbb leányiskola nevelési- és tanítási rendszere nyújt, szerves egészet alkot, mely semmi árért sem áldozhatja fel egységét és nem tűri meg a kétoldalúságot. Ebből következik, hogy a felsőbb leányiskola szervezetének oly módon kell megalkottatnia, hogy a tanítás és nevelés egységének teljesen megfeleljen. A mai megkülönböztetésnek tehát az első- és másodrendűség mesterséges mértéke szerint nem lehet többé helye a jövőben s nem tűrhető meg, hogy ugyanaz az egy iskola úgyszólván két iskolából legyen összetéve. A helyes tagoltság azonban nem ellenkezik a szerves egységgel s nem lehetne jogos kifogást emelni az ellen, ha a mostani elhibázott organismus helyett esetleg a franczia lyczeumok tagoltsága fogadtatnék el.

A felsőbb leányiskola, a mint a fentebbiekből kitünik, nem készítene tehát elő gyakorlati pályákra és az ezek szolgálatában álló szakiskolákra s ily értelemben veendő jogosítványokkal sem ruháztatnék fel; a tanítónőképzőkkel való mai, erőltetett kapcsolatának pedig meg kellene szünnie; de mindez csak arra szolgálna, hogy önállósága megóvassék s nem jelentené elszigetelését a jobbján és balján álló polgári leányiskolától vagy nőgimnáziumtól. Tanulmányi rendszerének sérelme nélkül is gondoskodni lehetne arról, hogy szükség esetén az átlépés az egyik iskolából a másikba az ajánlható és elfogadható feltételek mellett megtörténhessék.

Az a hely, a melyet a felsőbb leányiskola ilyenképen magasabb nőnevelésünk rendszerében elfoglalna, s a tanításnak és nevelésnek amaz intenzitása és magas foka, a melyre természetes feladatánál fogva törekednie kellene, magas mértéket szab meg a benne alkalmazandó tanító-testületre nézve. Középiskolai tanári képesítésnél kevesebbel semmi esetre sem érheti be. Ez okvetetlenül megkövetelendő a férfi tanároktól, és addig, a mig nők is kellő számmal szerezhetnének ily fokú képesítést, gondoskodásnak kell történnie, hogy az alkalmazandó tanítónők képesítése — ha máskép nem lehet, külön vizsgálatok utján — a férfi tanárokét minél jobban megközelítse. Mert a felsőbb leányiskolában a tanító-

nőket nem illetheti meg a férfi tanárokénál alárendeltebb hely. A nevelés nagy feladatai a dolog természeténél fogva, az ő vállaikra nehezednek, s nemcsak az erkölcsi és társadalmi nevelés feladatai a tanítási órákon kivül, hanem az értelmi és érzelmi nevelésé is, a melynek szolgálatában a tanulási disciplinák állanak. A felsőbb leányiskolák tanító-testületében legalább annyi rendes tanítónőnek (inkább többnek, mint kevesebbnek) kellene helyet foglalnia, mint a mennyi a férfi tanárok száma, s főkép a nyelvi és irodalmi oktatásból az oroszlánrész nekik jutna. Abban a tekintetben, hogy a felsőbb leányiskolák élén férfi- vagy nő-igazgatók álljanak-e, bajos elvi álláspontot elfoglalni; nálunk ma még kétszeresen bajos. A czélszerűség főkép ott, a hol a felsőbb leányiskola internátussal volna egybekötve, mindenesetre nő-igazgató mellett szól.

Mert a felsőbb leányiskolákat nem lényegüknél, hanem társadalmi állapotainknál és szokásainknál fogva mindenütt, a hol csak mód és alkalom kinálkozik rá, internátusokkal kellene ellátni. Az állam csakis internátusokkal egybekapcsolt felsőbb leányiskolákat állítana fel s tartana fönn. Ezek az internátusok valóságos mintakertjei lehetnének a korral haladó, annak eszméitől megnemesített szabad, emberi és nemzeti nevelésnek.

A megalkotandó törvény részletes kidolgozásban magába foglalná mindazt, a mit e körvonalak vázlatosan ugyan, de elég világosan megjelölnek. Első sorban az állam volna hivatva ilyen felsőbb leányiskolák állítására, a mint eddig is cselekedte, de a jövőben szorgosabban kellene rá ügyelnie, hogy ha iskolát állít, az a törvénynek mindenben megfelelő s mintaszerű legyen. Példaadásának nagyobb a hatása, több a foganata, mint a törvény betűjének és a kormányhatalom minden más eszközének. A törvényben meghatározott feltételek mellett azonban az iskolaállítás joga továbbra is megadandó volna mindama tényezőknek, a melyek ezzel a joggal történetünk kegyelettel őrzött tradicziói alapján, a szabadság nevében és fennálló törvényeink erejénél fogva most is élnek.

Budapest. *Sebestyén Gyula.*

AZ 1848. TÖRVÉNYEK FÉLSZÁZADOS ÜNNEPÉN.*

Valamint a physikai világ nagy alakulási időszakait a természet örök és változatlan törvényei szabályozzák, ép úgy uralkodnak az erkölcsi világrendben is azon állandó és változatlan törvények, melyek az emberiség s a nemzetek sorsát igazgatják. A klaszszikus ó-kori világban kivált a hellén és római testvérkultus vonja magára figyelmünket, mint az erkölcsi élet irányítója, mely a végzetben való hit dogmatikus jelentőségével szentesítette az istenség megmásíthatatlan és könyörtelen akaratát. S ez a hit befolyásolta a két nagy kulturnép sorsát az ó-kor századain keresztül s nem engedte meg, hogy azok a lelkivilág azon magasztos körébe felemelkedjenek, honnan a maguk elégtelensége mellett az örökkévaló Istenséget a maga fenségében és jóságában szemlélni és megérteni képesek lettek volna. A Gondviselés magasztos tana: a kereszténység ezen legfenségesebb eszményi alkotása volt hivatva a pogánykultus immár hanyatló és tarthatatlan hittételét megdönteni s az erkölcsi világrendnek egészen új alapot adni, melynek magasztos fenségén sem idő, sem térbeli erők változtatni képesek nem leendenek.

S a Gondviselés jelölé meg lángoszlopokkal az utakat, melyek segítségével nemzetünk az őskor küzdelmes és bizonytalan homályából a történelem megvilágította körbe lépett, hogy azontúl a mívelt népek szövetkezetében megfeleljen azon rendeltetésszerű hivatásnak, mely első megjelenése óta kijelölve vala számára.

* Felolvastatott a budapesti VI. ker. áll. polg. iskolai tanítónőképző és felsőbb leányiskolai nevelőintézet 1898. ápr. hó 16. tartott ünnepén.

A kereszt diadalát a korona fénye teljessé tette; s a kettő azontul elválaszthatatlan frigyre lépett egymással: hogy egy nemzetet dicsőséggel áraszszon el s lételét évezredekre biztosítsa az emberiség küzdő és hullámzó áradatában.

A magyar nemzet államiságának eszméje a kereszt jelvényében született meg, melynek erkölcsi világából merítette erőit ezeréves fennállásához. S e jelvény csodás fénye sugározza be nemzeti létünk második évezredének reggelét; világítja be hazánkat e pillanatban: midőn a népszabadság ötvenéves ünnepét üljük, hálával és kegyelettel eltelve a multak iránt.

Mert Magyarország állami léte és alkotmánya régibb keletű, mint a nép szabadsága. A mult idők sötét századai korlátot emeltek az emberek között, választófalat, mely hideg merevséggel elkülöníté egymástól azokat, kiket a vér és érdekközösség egymásra utalt. A szabadság nem volt a nemzet közös kincse, az alkotmány csak a kiváltságos rendek számára létezett, míg a nemzet legszámosabb részének, a népnek, nem nyujtott semmit jótékony melegéből.

De a Gondviselés a kereszt jelvényében őrködött hűséges népe felett, mely kiállotta a századok dulását, pusztító belső forrongásait — a megtisztulás és nemesedés tűzpróbáját — hogy megérve újjászülessék: a szabadság, testvériség és egyenlőség csillagzatában. Midőn ötven év előtt a messze nyugat felől az első czikázó villámok járták be a sötét látóhatárt, melyek mind nagyobb köröket vontak s végre eljutának hozzánk is, a népek milliói reménykedve üdvözölték egy új korszak eme csodás tüneményét, melynek ragyogása egy pillanat alatt foszlányokra tépte a több mint ezer év óta szövődő sötétséget.

A szellemvilág első fénysugara volt ez, a szabadság születésének ragyogó hajnala, telve egy új élet nagy és csodás tüneményeivel. A Néva rideg partjaitól Andalusia virányos mezőségéig, a Seine futó hullámaitól a Visztula még jégborította partjáig, mindenütt a feltámadás harsonája ébreszté az embereket, kik miként a bűvölet mesevilágában egymás keblére omlottak s könnyes szemekkel üdvözölték egymást a felszabadulás nagy ünnepén...

A röghöz bilincselt szolga, kinek vállai roskadozva hordozák egy ország terheit, de ki nem ismerte az emberi jogok legfensége-sebbikét, — a szellemvilág nagynevű képviselői: költők, tudósok, művészek, kik a kultura apostolaiként hordozák a felvilágosodás szövétnekét, de kiknek szárnyait megcsonkítá a korlátoltság s a minden újtól remegő ósdiság, — mindketten: az anyag és a szellem képviselői egyszerre ünnepelték felszabadulásukat; s a népek hálaimája rezgett végig Európán az 1848-ik esztendő dicső és emlékezetes tavaszán.

S ha visszapillantunk hanyatló századunk első évtizedeire, midőn ész és nemes tetterő, hazaszeretet és az uralkodó iránti hűség versenyre keltek egymással, hogy a haza áldz ellenségei törekvéseinek útját álljják s a népszabadság és jogegyenlőség diadalát előkészítsék, ott látjuk ragyogni nagyjaink nevét a történelem dicsfényében: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Eötvös József, Deák Ferencz, Dessewffy Aurél, Wesselényi Miklós s ki tudná megszámlálni a csillagokat, melyek jövének és letüntek, de azért örök világosságot árasztottak a magyar Égre, mely azon szent föld felett emeli merész ívét: melyen a magyarnak élni és meghalni kell... Ők, a dicsők készíték elő a népszabadság és jogegyenlőség, a sajtószabadság és testvériség születését, s az, ki a csodás ikreket a keresztvízre tartá s azok megerősödéséről gondoskodott, maga a koronás magyar király, Szent István apostoli utódja, dicső emlékű V. Ferdinánd volt; bizonyságára annak, hogy a nemzet és a korona a szeretet szent jelvényében mindig egynek érezte magát, ha a haza jólétéről és nagyságáról volt szó. A bizalmat az ősi erényben a magyar nemzet hűséges ragaszkodása ezen alkalommal újból megerősítette.

A nemzet nagyjai és jelesei, kik Pozsonyban egybegyűlve valának s a nemzet jövendő sorsa felett tanácskozának, elkészültek a nagy művel, mely újabb és biztosabb alapra fektette Magyarország államiságát s megerősítette közjogi helyzetét Európa modern államainak keretében. A magyar nemzet is megértette az idők követelő szavát és szövetkezve koronás királyával, széttörte a bilincseket, melyek századokon keresztül szolgaságra kárhoztatták

a népet: mely elnyomatásában is megőrizte romlatlan ősi erőit s hazaszeretetének ihletét; felszabadította a szabad gondolkozás világának leghathatósabb eszközét: a sajtót az önkényparancsolta kényszer megalázó befolyása alól; kimondá a jogegyenlőség fenséges elvét és a közteherviselés szükségességét a jog és méltányosság szellemében; eltörölte a nemesi kiváltságokat s ezzel lerombolta azt a választófalat, mely eddig a nemzet gyermekeit hideg közönynyel egymás mostoháivá bélyegezte; kimondá a lelkiismeret szabadságának magasztos elvét, mely testvérekké tette az embereket, kiket eddig közöny vagy megvetés választott el egymástól.

Az idők szava beteljesedett; az ige testté vált, midőn 1848 április 11-én koronás királyunk a hazafiak küldöttségét fogadta s nevével szentesítette azon törvényeket, melyeket az országgyülés egységes akarattal s hazafias szellemtől áthatva meghozott. A magyar történelem a törvényhozás révén e napot minden időkre ünneppé avatta, mert alkotmányunk e napon nyerte végleges betetőzését. Minden mi eddig történt: a küzdés és nemes felhevülés műve volt, nagy és dicső eszmében és kivitelben egyaránt; de a befejező, közjogi zárköve nemzeti önállóságunknak április 11-én a királyi szentesítés tényével vált valósággá és törvényessé.

A magyar nemzetnek, mely az önfentartás nehéz küzdelmeiben erősödött meg s vallásos meggyőződésének erejével és értelmiségének kétségbevonhatatlan értékével vívta ki magának a művelt nemzetek tiszteletét és elismerését, nemcsak egyházi, hanem nemzeti ünnepei is vannak; az előbbiek lelki világából valók s erkölcsi hite nemes megnyilatkozásainak tekinthetők; az utóbbiak történelmének talajából fakadó politikai nyilvánulások, nem csekélyebb súlylyal és értékkel, mint amazok.

S az örömünnepek legszebb és legjelentősebbjei az 1848 tavaszi napokra esnek, mintha ezúttal a természet a magyarral együtt akart volna ünnepelni. S míg Pozsonyban a nemzet legbölcsebb és legtiszteletreméltóbb képviselői a hazaszeretet lelkesítő befolyása alatt küzdöttek az ellenséges áramlattal, addig Pesten márczius 15-én a lelkes fiatalság kezdeményezésére olyan események foly-

tak le, melyek amannak, — a férfiak küzdelmének — méltó visszhangjának nevezhetők. Amott a törvényhozás erélyes és céltudatos fellépése a jog és igazság minden eszközeinek igénybevételével, emitt az ifjúság rajongó honszeretete, mely immár eszményeinek fogható alakot kíván adni. Ott is, itt is, egy szép és nagy eszméért lelkesültek: a szabadság eszméjeért; amott az élettapasztalat és komoly megfontolás, itt az ifjú hév türelmetlensége jellemezte a helyzetet, mely immár rohamosan a kibontakozás felé terelődék. S ha e két megnyilatkozás alapeszméjét keressük, megtaláljuk a kor és annak uralkodó és irányító törekvéseinek jellemzésében; a történelem reá nyomta ezen emlékezetes napokban félreismerhetetlen bélyegét úgy az emberekre, mint az eseményekre.

Nemzeti történelmünk legkimagaslóbb eseményét az 1848-iki törvények megalkotása és királyi szentesítése képezi; s a szentesítés nagyfontosságú tényét méltán avatta ünneppé a magyar törvényhozás; s ezen ünnepet visszhangozza e pillanatban minden magyar szív: nemzeti és felekezeti különbség nélkül; mert hiszen e napon született meg a testvériség magasztos tana. E napon váltak törvénynyé a szabadság vivmányai, melyekben osztozkodék hű magyar népével maga a legelső magyar ember, a koronás király is.

Szép és nagy nap volt ez, melyen V. Ferdinánd király az ifjú főherczeg és trónörökös Ferencz József jelenlétében ezen emlékezetes, magyar nyelven mondott szavakkal nyújtotta át a a szentesített törvényeket István nádornak: «Hű magyar nemzetemnek szívből óhajtom boldogságát, mert abban találom a magamét is. A mit tehát ennek elérésére tőlem kivánt, nemcsak teljesítettem, hanem királyi szavammal erősítve, ezennel át is adom Neked, kedves Öcsém, s általad az egész magyar nemzetnek, úgy mint kinek hűségében találja szivem legfőbb vigasztalását és gazdagságát.» Mire az ifjú nádor eme meleg és lelkesítő szavakkal mondott köszönetet a királynak: «Szegény a nyelv, hogy ezért Felségednek illő köszönetet mondhasson; hálánkat tetteink fogják bizonyítani. Mert valamint új s életerős alapra fektettetett ezen törvények által a magyar alkotmány, úgy biztosabb alapot nyer

általuk azon szent frigy is, mely e hazát Felségedhez és királyi házához édes kapocscsal köti». Nagy és fejedelmi megnyilatkozások ezek, méltók a nagy nap jelentőségéhez és ünnepléséhez.

Hiszen a magyar szivében melegen él a koronás király iránti hűség és szeretet érzése; történelmünk legszebb és legfényesebb lapjai azok, melyekre az van írva: mit áldozott a magyar nemzet nehéz és válságos időkben királyáért. S honnan vette a magyar a hűség és szeretet testvérerényeit, mint erős és megingathatatlan hitéből, melyben reményeinek horgonyát megvetette. Azóta minden királyunk apostola volt hitének, de a szabadság valódi apostolaivá azok lőnek, kik 1848-ban — és a végzetes tévedések és félreértések elhárítása után — 1867-ben szentesítették azon törvényeket, melyek Magyarországot modern kulturállamá alakították át.

S midőn e napon — április 11-én — a magyar nemzet hálatelt szívvel adózik az isteni Gondviselésnek, mint a világ és nemzetek örök fentartójának, hálával kell adóznia az alkotmányosság és uralkodói bölcseség, valamint az atyai jóság azon fenkölt eszményének is, ki ma Szent István koronáját viseli felkent fején.

Ezer év pusztító viharai vonultak el hazánk felett; az Ég haragja, de az Isten szeretete is, egyaránt éreztették hatalmukat népünkkel. A régmúlt idők: a szolgaság, a jogtalanság és törvényszegés szomorú emlékeire az engesztelődés és szeretet által szőtt feledékenység borítja jótékony takaróját; a viharok lecsendesültek, a villámok tüze kialudt s előttünk terül el reményteli derüjével a jövő.

Ámde a harcznak és küzdelemnek még nincsen vége; a magyar nemzetre még nagy és nehéz feladatok megoldása várakozik; talán nehezebbek, mint a multban. A fegyverek s a nyers erők küzdelmét a szellem értékesebb mérkőzése váltotta fel; s mit őseink karddal és vérrel kivívtak, azt unokáiknak az ész és értelem, s a békés, bár fárasztó munka fegyvereivel kell megtartaniok és fejleszteniök. A mult a fegyverek véres korszaka volt; a jövő a munka áldásosabb időszaka leend: a béke és egység, a szeretet, türelmesség és felvilágosodás állandó jelvényében.

Legyen ezentúl a tavasz küszöbén, évről-évre állandóan: a természet és az emberiség kettős feltámadásának ünnepe, melynek találkozása bizonyára nem a véletlen műve, az április hó 11-ike; mint az 1848-iki törvények királyi szentesítésének nagy napja; erősödjék nemzetünk hatalomban és jólétben, a haza és a király iránti törhetetlen hűségben és szeretetben. Áraszsza hazánkra a Gondviselés bőséges áldását, hadd virágozzék a magyar nemzet a kereszt és a korona jelvényében még sokáig, sokáig...

Budapest. *Dr. Lázár Gyula.*

A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK REFORMJA.

Néhány év óta napirenden vannak a panaszok az iskolai nevelőtanítás sikertelenségéről. Elégedetlenek vagyunk az iskolák működésének eredményeivel, legyenek azok akár elemi, akár polgári avagy középiskolák, akár tanítóképzők avagy más szakiskolák. A sikertelenséget elismerik a tanítók is; okát többnyire a szervezetben, a tanítás tervében, az utasításokban (avagy ezek *hiányában*), a tanítási könyvekben és a zsúfolt osztályokban keresik.

Czikkelyem keretében kizárólagosan csak a polgári leányiskola nevelőtanításának bajaival szándékozom foglalkozni, s kimutatni azt, hogy ez iskolák nevelőtanításának sikertelensége — eltekintve a tanítási könyvek fogyatkozásaitól és itt-ott az osztályok zsúfoltságától — nem annyira a felsorolt tényezőkben, mint inkább a tanítási eljárás félszegségében rejlik.

A polgári fiúiskolák reformja tényleg halaszthatatlan ; be is kell annak következnie mentől előbb. Azzal együtt természetesen a polgári leányiskolák is szervezendők s illetőleg a megalkotandó polgáriskolai törvénynek s a kibocsátandó szervezetnek és utasításnak föl kell ölelnie a polgári leányiskolákat is. Hogy akkor a lefolyt 11 év tapasztalatait a tanítás tervének javítása czéljából értékesítenünk kell, az magától értetődik, De hogy a polgári leányiskolákban a tanítás sikertelensége első sorban és kiválóképen a szervezet és a tanítás tervének hiányaival lenne megokolható, az legalább is kétséges.

Nem tagadható, hogy az egyes tanítási tárgyak tanítói megokolt kívánságokkal állhatnak elő a polgári leányiskola tanítási

tervével szemben. A nyelvek tanítói nagyobb óraszámot kívánhatnak; a földrajz és történelem tanítói követelhetik a tanítás anyagának más osztályokba való áthelyezését s illetőleg több osztály között való fölosztását; a természettudományok tanítói is állhatnak elő megokolt kívánságokkal, stb. Ámde kísértsék csak meg a polgári leányiskola czéljának és feladatának szemmel tartásával *az összes tanítási tárgyak igényeit* egy tanítási tervjavaslatban összhangzatosan érvényesíteni, s meg fognak győződni arról, hogy négy osztály keretében a polgári leányiskola jelenlegi tanítási tervén alig módosítunk valamit.

«Négy osztály keretében; s miért nem emelnők az osztályok számát?» Azért nem, mert a polgári osztály leánygyermekeinek nagy többsége csak 14—15 éves korig járhat olyan iskolába, a mely őket teljesen elvonja a háztartási munkáktól; 15 éven túl nem tanácsos őket délelőttönkint teljesen elvonnunk a házi tűzhelytől, ha azt akarjuk, hogy *háziasságra* neveltessenek. Azoknak, a kik közülök az elméleti képzés szolgálatában álló valamelyik intézetben tovább akarnak tanulni, nyitva állanak a felsőbb leányiskola V. és VI. osztálya és a szakiskolák. Elengedhetetlen azonban, hogy alkalmat nyujtsunk a polgári osztályhoz tartozó 14—17 éves leányoknak a fehérnemű és a felső ruhák szabása- és varrásának elsajátítására. Ezen czélra szolgálhatnak a négy osztály fölé szervezendő *női kézimunka-tanfolyamok*, a melyek keretében — folytatás- és kiegészítésképen — *korlátolt heti óraszámban* a polgári osztály leánynevelésének igényeihez mért elméleti oktatásban is részesíthetők a leányok, a mint azt «A polgári leányiskola új tanítástervé» czím alatt folyóiratunk következő számában leszek bátor javaslatba hozni.

E szerint a négy osztály keretében nem sokat változtathatunk a polgári leányiskola tanítási tervén; az ujabb időben oly sokat hangoztatott *reform*tól tehát a nevelőtanítás sikere szempontjából nem is várhatunk lényeges javulást. Ha azonban igazán orvosolni akarjuk a bajt, akkor keressük ott, a hol az valóban rejlik s tárjuk föl tartózkodás nélkül.

Véleményem szerint a sikertelenség oka első sorban *a taní-*

tási eljárásban keresendő. Legfőbb hibája pedig tanításunknak az, hogy a növendékek a tanítás anyagát jól-rosszul megtanulják ugyan, de szellemileg nem dolgozzák föl, nem emésztik meg, tehát a szó valódi jelentése szerint nem is sajátítják el. Ki tagadhatná, hogy tanításunk még mindig inkább az emlékezetet terheli, mintsem hogy az *értelem munkája* lenne. Oka ennek pedig az, hogy a tanítónak *nincs ideje* a tanítottak egyes részleteit a növendékek közreműködésével alaposan földolgozni, tüzetesen belegyakorolni; mindig csak *sietnie kell*, hogy a tanítás megállapított menete szerint a kijelölt anyagot a meghatározott időben elvégezze. Be kell érnie azzal, hogy a növendékek megértsék azt, a mit tanított, s a könyv szavaival (mert hát így van ez országszerte) számot is tudjanak adni róla. Arra azonban már nem jut idő, hogy a tanítási anyag *tüzetes* tágyalás alá vetve s több oldalúlag földolgozva *igazi ismeretté* váljék.

Minden gondolkozó tanítónak be kell ismernie az ilyen tanításnak sikertelen voltát. «So würden die Kenntnisse nur zu leicht todte, leblose Massen bleiben . . . Solche Massen sind dann unfähig, neue Combinationen zu bilden, sie können nicht auf einen untergeordneten Gedankenstoff so angewendet werden, dass neue wertvolle Resultate entstehen und vielleicht auch solche, die einen anderwertigen allgemeingiltigen und nothwendigen Inhalt haben . . . Solche Massen lassen sich dem Willen nicht dienstbar machen . . .» (Ziller)

De hisz jól tudja ezt minden tanító; nem is szorul tüzetesebb fejtegetésére. Tény azonban az, hogy az iskolában az értelmi képzés szolgálatába terelt tanítás még sem nyer *általánosan* alkalmazást. «Az értelem mívelése» helyett sok helyütt még mindig «az emlékezet megterhelése» járja; burjánzik a *szótanulás*, a tanuló több-kevesebb folyékonysággal elhadarja, a mit a könyvből emlézett, elmondja *a könyvhöz ragaszkodva* az eltárgyalt olvasmány tartalmát, leirja a tanítótól hallott és emlékezetben tartott szavakkal az agyonpræparált ú. n. fogalmazási (!) gyakorlatot, minden következő iskolai év folyamán jórészt elfelejti az, a mit az előző osztályban emlézett, s ily módon szerencsésen eljut a IV. osztály végéig.

A jeles bizonyítvány ellenére azután az életbe kibocsátott végzett növendékek (!) még mint felnőtt leányok is gyakran oly gyámoltalanok, hogy szinte szánalmat keltenek. Bizalmas levelet sem tudnak hibátlanul megirni; ha irodalmi művet (beszélyt, regényt, színdarabot) olvasnak, képtelenek annak szellemébe hatolni, azt fölfogni, róla véleményt mondani. «Szép, nagyon szép, gyönyörű... nem szép, unalmas, nagyon unalmas» — a mivel ki van merítve kritikájok. Ha valamit elbeszélnek, szinte csudálatot kelt az abban való járatlanságuk, hogy helyesen, megfelelő mondatszerkezetben s nyelvtani botlások nélkül adják elő a dolgokat. Komoly olvasmánytól egyáltalán idegenkednek, ismeretterjesztő olvasmányokról meg hallani sem akarnak.

Valljuk meg, hogy ez kevés kivétellel így van országszerte. A leplezgetéssel csak akadályt gördítünk a javítás elé. De valljuk meg azt is, hogy a sikertelenség oka nem annyira a tanítás *tervében*, mint inkább a tanítási *eljárásban* rejlik. Valljuk be, hogy gyönyörűségünk telik benne, ha a tanuló a jól emlézett leczkéket nekünk feleltetéskor reczitálja; aztán a tanfelügyelő úrnak is tetszenek ezek a «*folyékony*» feleletek, meg a vizsgálaton a vendégek is elismeréssel adóznak nekünk, hogy olyan kitünő tanítók vagyunk.

Azok a vizsgálatok! azok a laikus tanfelügyelők! azok a laikus iskolaszéki tagok! Bizony nagyrészök van benne, hogy a tanító az olcsó dicsőséget hajhászsza!

Pedig mennyi alkalom kinálkozik a polg. iskolai négy év folyamán a növendékek *értelmének* mivelésére és a szóbeli *gondolatkifejezés* gyakorlására. Hiszen ott van az olvasmánytárgyalás; mennyi alkalmat nyújt az mind a négy osztályban a korrekt gondolatkifejezés gyakorlására. Ott vannak a történelmi órák; milyen jó alkalmuk nyílik azokon a növendékeknek három éven át, hogy az elbeszélő képességet elsajátítsák. Ott vannak a természettudományi órák: a szemlélet követi a természeti test *leirása*, a kisérletet a tapasztaltak elmondása és a törvény elvonása; a háztartástan és az egészségtan meg kiválóképen alkalmasak arra, hogy a növendékeket a saját szavaikkal való korrekt gondolatkifejezésre

szoktassuk. Azután a földrajzi órák mennyi alkalmat nyujtanak a gondolkozás, az itélet és a következtetés gyakorlására. Honnan van hát mégis az a gyámoltalanság, a mely a polgári leányiskolát végzett növendékek nagy részénél konstatálható?

A feleletet talán megadják a következő sorok.

1. Az iskolai nevelőtanítás eredménytelenségének egyik oka ama megfoghatatlan szivósságban rejlik, a melylyel sok-sok tanító *a szórul-szóra való könyvnélkülöztetéshez* még mindig ragaszkodik. Vannak tanítók (férfiak és nők egyaránt), kik nyiltan ráparancsolnak a tanulókra, hogy a leczkéket szórul szóra emlézzék; mások fennen hangoztatják ugyan, hogy nem kell szórul-szóra tanulni, s talán még azt is hozzá teszik, hogy nem szeretik a leczkének szórul-szóra való fölmondását: tényleg azonban mégis csak az a tanuló számithat jó osztályzatra, a ki sebes folyékonysággal, fennakadás nélkül tudja fölmondani a leczkét. Ennek azután persze az a következménye, hogy az ambicziós tanuló mégis csak szórul-szóra emlézi a leczkét, miután gyors áradatban csak így tudja azt előadni.

A szórul-szóra emlékező tanulók két főcsoportba oszthatók, t. i. az *értelem nélkül* emlézők (az ú. n. magolók) és az értelmi fölfogással emlézők csoportjába. Kell-e mondanom, hogy a szórul-szóra tanuló növendékeknek legalább 75%-a az előbbi csoportba tartozik! Hiába védekeznek ez ellen, igen tisztelt emléztető kartársaim; ha alapos vizsgálatot tartunk osztályaikban, bizony meg fogunk győződni arról, hogy állitásom megfelel a valóságnak. Különben a pszichologiai magyarázat is e mellett szól. Ugyanis ha szórul-szóra tanulja a tanuló a leczkét, akkor naponkint 2—3 (sőt a gyenge tehetségüeknél 4) óra telik el, míg a következő napra esedékes leczkéket *jól* megtanulta; ámde képzelhető-e, hogy 5—6 órai iskolai tanítás után a gyermek képes legyen a tudatot még néhány órán át az emlézendő anyag értelmes fölfogására irányitani? Bizony nem! aztán azért el is kalandozik a tudat az emlézés alatt a legkülönbözőbb irányban, miközben egyre mormolja a tanuló a leczke egyes mondatait és szakaszait mindaddig, a míg azokat az emlékezet megragadja. Hát még a szórakozott tanulók! Pedig sok, nagyon

sok ilyen növendékünk van ám minden osztályban. Róluk meg ki tenné föl, hogy gondolkozva tanulják a leczkéket. Szinte kétségbeejtő az a megdöbbentő értelmetlenség, melylyel az ilyen tanulók a leczkéket elhadarják, olyképen, hogy a szórul-szóra emlézett mondatokból egyik-másik lényeges szót — nem ritkán az alanyt, állítmányt vagy a kiegészítőt — kihagyván, a ledarált mondatnak tulajdonképen semmi értelme sincsen. Rettenetes csak elgondolni is, hogy ez a magolás napjainkban is még minő pusztításokat visz véghez akárhány iskola növendékeinek értelmiségén! Ime, t. kartársak, e téren nyílik alkalmunk az iskolai nevelőtanítás javítása érdekében buzgólkodnunk! Hassunk oda, hogy «az értelem mívelése», «a gondolkozás ápolása» stb. helyes nevelőtanítási elveket ne csak ajkainkon hordjuk, jelentőségüket hangoztassuk, hanem azokat eljárásunkban *tényleg alkalmazzuk* is. S akkor majd sokkal kevesebb panaszra lesz okunk az iskola működésének eredménytelensége miatt.

Kis-Marton. *Krammer József.*

(Folytatjuk.)

DÁN- ÉS SVÉDORSZÁGI UTIBENYOMÁSOK.*

Első közlemény.

Miután tartózkodásunk Svédhonban nem olyan hosszúra nyúlt, mint a norvégi, legyen szabad különböző kisebb-nagyobb visszaemlékezéseket összehordanom, melyek inkább személyes impressziók mint általános, már igen sokban ismert nép- és földrajzi leírások. Minden ember másképen utazik és másképen lát. A különböző szellemi készültséget, a mit az utazó magával hoz, semmi sem mutatja annyira, mint azon mód, melylyel hozzáfog az uti szemlélés mesterségéhez és élvezetéhez. Nincsen tanulságosabb dolog, egyszersmind mulattató és bosszantó, mint az utitársak megfigyelése. Tudjuk, hogy az élet rövid és hogy élni sietni kell. Otthon, szokott teendőink között, napjaink egyformaságában elfelejtjük; pedig kár. Tudata ennek egy erősen ethikai mozdító a jóra, a szépre. Uton folyton mozdít, mert minden percz drága, kár aludni is. Legtöbbször tudjuk, soha ide vissza nem térünk, pedig mennyit hallottunk, tanultunk erről, arról és most igazán itt vagyunk. Ez mámor, édesen nyugtalanító, boldogító mámor. Gyorsabb a járásunk, mohóbb a nézésünk; kezünkkel érintjük, hizelegve tapintjuk a *távolt*. Ez Páris, ez Velencze, ez London, ez Norvégia! ah, tehát való igaz? mily boldogság! Ez a pont, ez a nyelv, ez az ég, ezek az emberek, nyelvük, minden más; ez az *idegen*. Minden élettelen kő, minden eleven gyerkőcz érdekel. Lám itt is, ott is a közös nagy élet foly hömpölyögve csendesen, mindennapi vágásában. A bentlakók szokott méretben mozognak, de mink köztük ünneplőben vagyunk. A léleknek eme nyugtalan

* A Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályában tartott előadás.

sóvárgó állapotában többet szívunk magunkba, mint hittünk volna. Vagy tán csak a fiatal utazó kedélyállapota ez? — de ám az igazi utas mindig ilyen fiatal. A lassú gyorssá válik, a rest fürgévé, a közömbös érdekeltté, a gyenge erőssé és a beteg egészségessé. A megfeszített idegek csodálatosan ruganyossá válnak, mert az utazásnál jobb patika nincsen. Különösen a fáradt idegzetüt az utazás izgó-mozgó boldog fáradalmai fölelevenítik, valódi arkanumként a lélek és idegek fásultsága ellen. A mint minden jövendő jóban szentül hiszek, úgy tudom azt is, hogy majdan az utazás anyagi gondot nem fog okozni. Az emberiség nagy nevelői jól tudják, minő gazdagon gyümölcsöző kincs rejlik a vándorlásban, mind a tudományra, mind a praktikus alkalmazásra nézve és hogy az üdítő hatása meghozza a maga virágos eredményét.

Dánia régi kulturával, történetével egy kész ismeretség. A három ország közötti összehasonlításban Dánia mintegy a hanyatlás benyomását teszi. Svédhon csupa élet és mozgás, okos számítás, — Stockholm nevetően szép asszony. Norvégia magasztos, félelmetes természetű, népe hallgatag, — Christiania rideg szűz. Dánia, Kopenhága csupa forgalom, kereskedelem. A dán ember, ha szükséges, minden nyelven tud. Ő is nyugodt, büszke, magas termetű, — az ős. Kopenhágája első látásra nem kellemesen megnyerő; mintha épen kormos lenne, pedig tiszta város. A dánok az idegennel szemben meglehetősen közömbösek. Jól szolgálják ugyan, de túlságosan nem járnak elébe. Fővárosában találkozik az utazók tömege; különösen Németország és Hollandia felől. Előkelően régi vonásokat mutat. Az ódon királyságok jellegét viseli. Udvari kastélyok, különös templomok és gyönyörű, igen régi parkok. A vén fák a világ parkjaiban legjobban bizonyítanak a mellett, miképen gondoskodtak a népek hajdani intézői az utódokról. Mondhatom, nekem a parkok mindig sokat regélnek. Vannak olyan fontosak és jelentőségteliek, mint a muzeumok halmaza, a kincstárak csecsebecséi és a templomok homálya. Mert a fának idő kell. Ez egy, a mit siettetni nem lehet. Minél régibb a fa, annál tekintélyesebb a földjének multja, mely magába fogadta.

Kopenhága különösen a Thorwaldsen városa. A sok

smör-on és öl-ön kívül, mi vajat és sört jelent, ez a művészi egyéniség még mindig dominál. Kopenhága népén nem látszik a jómódúság, pedig épen ez a sok smör és öl, mint kiviteli czikk teszi tekintélyes kereskedelmi tőkéjét. Gazdasági viszonyai egyébként is igen kedvezők. És mégis, Londonon kívül nem láttam sehol annyi régi, divatból kiment ruhát, mint itt. Voltak alakok, melyeknek látására lábunk meggyökerezett. Ni, a nagymama, a hogy őt gyermekkorunkban láttuk, a tante, kinek pápaszemét az orrunkra csiptük. Mintha egész Európa ötven év óta ideszállítaná ócska ruháit, hogy ezek elhordják. A nagy franczia redős kalap az egész arczot befoglalva és rüssel bélelve, a háromszögű nagykendő, az egyenesen szabott ruhaalj, mint anno 1850. Az utczai közönség nagyobbára fekete ruhás, polgári túlegyszerűségben. Nagyon derék emberek lehetnek, de az izlést bizonyára a felsőbb társaság magával vitte, mely ezúttal nyári tartózkodáson volt. Szóval, a közönségen hiányzik a nagyvárosi modern «sliff»; ósdi maradiságban szunnyadnak. Ellenben szépen laktunk, habár szűken és magasan. Az új szállókban csupa legújabb kényelem. Ajtónyilással a villamos is meggyúl, minden fekvőhely felett külön lámpával. A butorok angolosan, fehérek, moshatók, az ágyak rézből és kitünőek. A kávéházakban itt is igen kellemes a reggeli és esteli thea, sokféle «kanapéval». Itt is egy pinczés szolgál, a vendég izlését hamar kiismeri, mindennel ellátja, komoly udvariassággal szolgál, magára tartó, pontos. A helyi vonatokon azon kényelmes berendezés, mit már Németországban tapasztaltunk, hogy perselybe dobjuk a menetárat. Jegyet nem kapunk, ellenőr nincsen, nem zaklatnak. Ha nincsen apró pénzünk, a kalauz egy leragasztott borítékot ád, melyben koronáért váltott pénzt találunk. A padok keresztben, minden padon négyen, a kocsi két oldalán a felszálló, úgy hogy mink sem zavarunk senkit és a kocsi minden helyéről jól látunk. Egyszerű és praktikus társaskocsi.

Csakhamar itt is megtaláltuk a vizen épült kávéházakat és mulatóhelyeket. Akár Hamburgban vagy Drezdában, Kopenhágában vagy Stockholmban, mindenütt rajta úsznak a fényes visszatükrözésben, mi igen okos és szép; ha ki nem szökhetünk a füstös,

poros városból, ezeken a kellemes, szórakozásnak szánt helyeken ülünk, üdülünk a víz közvetlen közelségében, hűvös levegőjében; maga az állvány eltakarja előttünk a háztömeget, zsibongó életet; a víz közelsége mindig csendesebb, zajtalanabb, csak a víz szinét látjuk, csolnakos hajós mozgásával.

Kjbenhavn tehát a Thorwaldsen jele alatt áll. Nemcsak a Thorwaldsen muzeum és a Frauenkirche híres apostolaival, keresztelő medenczéjével, melyeknek másolatai engem hajdan Stuttgartban olyan extasisba hoztak, hogy köztük ülve, elfelejtettem magamat; bezártak és én az éjszakát majdnem ott töltöttem. Megrostált, megváltozott izléssel az eredetiek előtt nyugodtabb maradhattam, bár Stuttgart óta táplált óhajom oly szerencsésen teljesült. A templomban elhelyezett két dombortábla a hivő szegénységet és ennek gyógyítóját, az irgalmasságot ábrázolja, most bensőbben lekötött, mint az egész templomot betöltő Jézus, két oldalon álló tizenkettőjével. A muzeumban, daczára számos termeinek, folytonos tolongás van. Ide hoztak mindent, a mi a művész életére és műveire vonatkozik, könyveit és butorait is. Gyöngéd kezek himezhették a szép kékszemű művésznek azokat az ódon divatú, most már molyette támlásokat, miknek himző mintáját szerettük volna megnézni, de a huzatát sem engedik megérinteni. Művészetéről itt bővebben dehogy szólok, tény hogy egy kicsit fáztam a sok hófehér sima márványtesttől, míg a hires reliefek fogva tartottak; még inkább elmerültem a szép vidám művészalakon, kit barátjai annyi arczképen megörökítettek — víg pohárköszöntés között is. Boldog ember lehetett ez a végig nőtlen maradt, izmosan tevékeny és termékeny művész, Kopenhága, egész Dánia büszkesége. Most a muzeumudvar közepén aluszsza örök álmát lapos zöldfolyondáros angolosan egyszerű sírjában. Záporban esett az eső, midőn a folyosókon tolongó sokaság között megállva, lepillantottam hozzá és gondoltam erre a görögösen vidám, Rómát imádó, éjszakon született dán művészre.

A hires Tivolikertben, mely csakugyan ritka látványosság, leginkább a nép vasárnapi mulatozási módjában gyönyörködtünk, illemtudásában, magatartásában. Megálltunk egy tánczhely előtt

és nem győztük nézni a jómodorú népet, pedig leginkább katonák, kis alkalmazottak vagy épen borbélylegények és szakácsnék «high life»-je lehetett ünnepi dáridóban. Persze a ki a mi csárdást tomboló, kurjongató, sirva vigadó népünket ismeri, annak méltán feltünhetett ezeknek a dán embereknek zajtalan úri modora; de azért az én velem volt magyar nyájacskám, ki őket ugyancsak ámulva bámulta, mégis ott nyomban magasztalta a magyar nótát és annak gyujtó hatását; épen úgy, mint később egy norvég karriolutazáson a legszebb glecserek és vízesések mentén, midőn szegény honi gyomruk már megcsömörlött a sok lazacztól, sóvárogva főzték elméletben a paprikás gulyást, megkivánván, ha csak «ekkorkát». — A Tivolikert rózsa útvesztőivel, remek virágszőnyegeivel és csillogó mulatóival úgyszólván páratlanul áll az efféle nyilvános, népies helyek közt.

A csendes, illemes mulatozást kisebb szabásban még a régi remek Frederiksparkban ismerhettük, hol minden családi társaság magában mulat. Hosszú sorokban állanak a páholyszerű, fürdő kabinokhoz hasonló nyitott rekeszek asztallal, padokkal. Az egész temérdek, hajdan királyi park, a népnek és üdülésének szolgál.

Mindig ezek a parkok és virágosan árnyékos, szellős terek költik fel irigységemet. Ez a szabad lélegzés a hatalmas városokban, ezek a nyilvános tüdők a kőtesteken, a vizek szélén, város közepén, mindenütt számosan, gondozva, ápolva és benne az üdülő emberek, játszadozó gyermekek!

A Rosenborgi kastélyt is ilyen királyi kert veszi körül. Ott a gyermekparkba jutottunk a sok apróság közé. A kis csengő-bongó sereg a terepélyes fák alatt űzi kaczagó gyermekjátékát és közöttük ülve, csitt! emelt ujjal Anderson, a dán mesemondó, kinek gyönyörű aranyálmu regéi már az egész világ gyermekfejeibe szálltak, mint a nemzetközi gyermekköztársaság Andersen bácsijának hiven őrzött hagyományai. Végtelen kedves csoport. A mindig megújuló élet és benne az író érczben megkötött alakja, titokzatos mosolylyal tovább szőve varázsmeséit, melyek bizonyára tündéri álmokat keltenek ezekben a kedves szőke angyalfejekben, mert

hisz láttam, hogy egyik-másik játékközben hirtelen odafutott a szobor elé, jókedvében felcsicsergett és kaczagott hozzá.

Kopenhágából még csak az üdvsereget említeném. Léptennyomon találkozni velük. Csupa fiatal, barátságos arcz. Nekünk kissé nevetségeseknek látszottak fura egyenruhájukban, mely áll sötétkék posztóból, vörösszalagos diakoniszaforma kalapból, aranybetűs fölirattal: üdvsereg. Mondják, igen szép hivatásuk van, mit mély benső meggyőződésből önkéntesen választanak és hogy valódi keresztény testvériség köti őket össze, leányt, férfiút egyaránt egyszerűségben és őszinteségben. Én sajnáltam, hogy annyi fiatal erő utazó henyeségben vész és hogy egyenruhát öltöttek, mely a be nem avatott nagy közönségnek inkább komikumra szolgál, mint a hogy már Londonban láttam. Ilyen dolgok Angliából és Amerikából jönnek, ellepik a határos országokat és jólehet csak jót művelnek, idegenszerűek mint minden szektázás, evangelikus pietizmusban pedig túlhaladják a legbuzgóbb katholikust.

Passarge így nyilatkozik róluk: Az Armeïsterek svédül Frölsnings-sereg, a legnagyobb erélylyel küzd a pálinkaivás ellen és mindenütt áldást terjeszt a hol fellép. Egyenruháik ugyan idegenszerűek és bizonyos idő kell hozzá, hogy legyőzzük előítéletünket, de lassankint emelkednek becsülésünkben, ha halljuk, mennyire igyekeznek visszatérni az igazi kereszténység forrásaihoz és hogy nem riadnak vissza sem gúnytól, sem üldözéstől, hogy emberbaráti czéljaikat elérjék. Túlzásokra és furcsaságokra is találunk, az magától értetődik, de ne felejtsük, hogy a kereszténység hajdanában nem lépett másként a pogány világba és hogy az első kereszténységet épen úgy kinevették, megvetették, mint ezeket az Armeïstereket. Egy női «kapitány»-nyal találkoztunk a hajón, már nem volt fiatal leány, mélabús kifejezéssel. A korai világos reggelen csak egy fiatal ember fogadta, csupán kézszorítással és egy tekintettel, oly egyszerűen és bensően, szivélyesen, hogy ama köszöntések jutottak eszembe, melyeket bibliai szerzők hagytak ránk.

A kopenhágai vizi kirándulások nagyon szépek. A legszokásosabb az egy napot igénybe vevő Helsingörs. Gyönyörű zöld panorámaként vonul el a part. Kjöbenhavnt elhagyva, a szép ten-

gerparti kikötő kiszélesedik, melyben a változatos hajópark mozog vagy horgonyt vet. Hajó minden alakban és szinben a kis lélekvesztőtől kezdve a czarewna magán-yaktjáig, mely bizonyára a legpompásabb királyi fényűzéssel berendezett utieszköz, kevély, elegáns körvonalaival és számtalan hosszan lengő szalagkeskenységű fehér-kék orosz lobogóival. A czarewna ilyenkor a dán rokon királyi család rendes nyári vendége a csendes Fredensborgban. Egymásután tünnek fel az állomások, melyekre a hajóról csak csolnakon lehet jutni, viruló nyaralóikkal, kastélyaikkal, egészen a vízbe nyuló függő kertjeikkel. Tycho Brahe hires kis szigete, jobb oldalon mindig a svéd határ látható, Humlebæk és végre Helsingör, a Hamlet dráma szinhelye. — Nem volt itt semmi sem borús, sem ködös. A «lenni vagy nem lenni» mélységes elmélete itt most nem zavarta a kedélyeket. Nevetett a tenger, mosolygott a part, sugárzott a nap, fényes szinekben köszöntött a dán világ. Túl Helsingfors, a finn város. Helsingör épen nem romantikus. Egy kis város, hol hiába nyomoztuk a nyilt teret, melyen Hamlet barátaival találkozott. Semmisem emlékeztet az ő ossziani alakjára. A szép erős Kronborg, félig vár, félig kastély, melynek nagy képtára van és melynek magas tornyáról szépen látni a nyiló tengert, a kikötőt és a füstölgő svéd szomszédságot. Negyedórányira a kies Marienhyst, kis tengerfürdő, mit leginkább németek látogatnak. Itt egy elhagyatott kertben mutatják a minden ékességet nélkülöző Hamlet sirját, kövekből összerakott oszloppal. Nem akarjuk hinni, hogy itt nyugszik a sokat szenvedett, szerencsétlen bölcsészherczeg.

Svédország. Nem ismervén az amerikai vasutakat, azt kell mondanom, hogy a svéd vonatokon előttünk szokatlan dísz és kényelem lepett meg; öcsém itt és a norvég hajókon «őrült» kényelemnek nevezte. Minden utas éjjeli fekvőhelyet válthat, melyen bő nyugalomban pihenhet. Álmát nem zavarja semmisem, mint a hogy nappal is csend, előzékenység és simaság teszi kellemessé az utazást. Minden pár órában egy kis pohárszékre friss vizet hoznak. A jó modor a kalauzt is kitünteti. Götheborg és Trollhätten között különben olyan szép feketeszakállu, kékszemű kalauzunk volt,

mint egy álruhába öltözött svéd trónkövetelő. — Az étkezés az állomásokon történik, úgy hogy az egész társaság az egyetlen étterembe vonul; a hol az ételek étvágygerjesztően vannak kirakva. Nem lehetne hamarjában összeszámítani hányféle hal- és húsfélék, sütemények, gyümölcsök, sajtok, tejszines eper, párolgó levesek és italok, még pedig kánaáni mennyiségben. Mindenki önmagát szolgálja tetszés szerint, kis asztalára összehordva a mit szeme kíván. Persze itt is olyan előkelő illemtudás uralkodik, olyan udvarias kitérés és helyátengedés, hogy majd elfelejtettünk enni. Az egyik buffetasztalnál az egyenlően megállapított közasztali összeget fizeti az ember. Kap egy jegyet, melylyel a nem épen szigorúan őrzött ajtónál kibocsátják; ebből áll az egész ellenőrzés; az az összeg pedig aránylag valóban olyan csekély, úgy hogy az embernek az az érzése marad, mintha elfelejtett volna valamit megfizetni.

Götheborg finom fehéres svéd dáma. A vonalegyenes csatornák úgy mint Amsterdamban a fleet-ek keresztezik a várost és házsoraikkal, gazdagon kirakott üzleteikkel ékeskednek, hol különösen a szép svéd ékszer, mit csakis Skandináviában kapni és a tájképfotografiák tetszettek. A Norra-Södra-Hamn-csatornák kivezetnek a Götaelfre, a hol a víz öbölszerűen tért nyit a kikötőnek, melyen olyan szépen uralkodik a hajózás a maga éjszaki sajátosságában. A csatornák szélén ismételten láttuk a mentőövet, mentőcsolnakot, mi arra mutat, hogy a város kebelében is megesik a baj.

«Elementarläroverket for Flickor», leányiskola olvastuk az egyik épületen, melyről tudtam, hogy tantermei mennyezetén a női életből merített szép freskó festmények vannak. Igazán sajnáltam, hogy az idő órára kimért rövidsége miatt nem tanulmányozhattam a hires svéd iskolákat. Csak egy uszodába mentem. Kora reggel volt és elég hűvös, esős idő. Egy egész leányiskola növendékei fürdöttek, a mint mondták ingyen, tanítónőik jelenlétében. Vidám kiáltozásban, hófehér szőke süldő leánykák, szinte káprázatóc fürgeséggel tömött számban, egy kibonthatlan testhalmazban a szűk vízi medenczében és az igazság kedvéért legyen szabad mon-

danom, minden takaró mez nélkül. A szokatlan látvány meghökkentett, de a fehér villik boldog ártatlanságban egy cseppet sem törődtek jelenlétemmel. Ezen a szokáson ugyan gondolkodóba lehetett esni, mert a kifogástalan korrekt város és közönsége és ez az uszodai szokás merő ellentétben látszottak lenni és most még inkább óhajtottam volna egy iskolavezető emberrel magamat felvilágosíttatni. Tudva levő, hogy a svéd iskolák mintaszerűek. A svéd nők a tornában, úszásban és korcsolyázásban merészek és kitartók. Talán azért olyan fürge, biztos és büszke a járásuk, mi mellett bizonyos fenséges báj tünteti ki őket. A kerékpározást hamar és általánosan elsajátították.

Göteborg után a Trollhätten eséseket vettük útba, midőn Christiániába mentünk. Később a sok norvég ezeralaku vízesések látása után sem birt elhomályosodni a Trollhätten ragyogó fényes képe. Újabban olvastam, hogy az éjszaksvéd esések majdnem a Niagarához hasonlók vízmennyiségben és hatalmas esésben, különösen a lapp esések. Minket a Trollhätten elbájolt. Esőben érkeztünk a kis helységbe, mely csupa gyárból és annak munkáslakóiból áll. Mondanom sem kell többé, hogy a tisztaság, a csíny magától értetődő és a tájképeknek jellemző alkatrészét képezi. Trollhättenben minden háznak van neve, mint a fürdőhelyeken és mindegyikbe szállhat a vendég, a hová a kiskorú svéd lakásszerzők vezetik. Mi az «Utsigten»-be (kilátás) mentünk, mely magasan áll az esések baloldali partján, úgy hogy a terraszon ülve, elmélyedhettünk a víz örökösen sietö munkáján, morajló robaján. Strachwitz, a korán elhunyt osztrák költő, hasonlítja a vízesést az öngyilkoshoz. Örök időkben őrült szenvedélylyel a mélységbe zuhan, dühös kiáltással bele veti magát és ép oly örökké feltámad megint a vizes, habos, tajtékzó Ahazver.

Budapest. *Vidéky Póli.*

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Bischitz Dávidné. †

Az 1898-ik évi márczius 28-ika nagy gyászt hozott a főváros s az egész magyar haza szegényeire; nagy gyászt hozott az összes emberbaráti intézetekre. Hevesi Bischitz Dávidné, született Fischer Johanna halt meg, kinek nevét ismerték és áldva emlegették a szegények, nem csak azért, mert általa gyakran tetemes pénzsegélyben részesülvén nyomoruk enyhítését neki köszönhették, hanem azért is, mert jó szivétől vigaszt, bátorítást nyervén, emberszeretetéből erőt merítvén, a megpróbáltatásokat könnyebben elbirták, az élettel való nehéz küzdelmeket könnyebben kiállották. A jótékonyság gyakorlása másoknál a jószivűségnek időnkint való meg-megnyilatkozása: Bischitz Dávidnénál élethivatás volt. Élethivatás, melynek egy hosszú életen át törhetetlen kitartással teljes odaadással szentelte lelke összes erejét, szive minden szeretetét. Élethivatás, melyhez nem volt elég a férfiak munkaereje, a női szív, a női gondosság, a női tapintat kellett hozzá. Bischitznét arra szemelte ki a gondviselés, hogy a jótékonyságot nagy arányokban, mondhatnám mint nagy vállalatot gyakorolhassa. Nem csak maga volt vagyonos, nem csak a maga vagyonából tudott és akart a szegényen segíteni: egy sokszoros milliomosnak Hirsch Móricz párisi bankárnak a jótékonyságát is ő közvetítette hazánkban. E nemes emberbaráttal Bischitzné még 1867-ben megismerkedett s megértve annak a szegények sorsának javítására irányuló szándékait, vállalkozott a nagy munkában segítségére lenni. Azóta évenkint 120,000 frtot osztott ki a Bischitzné által vezettetett jótékonysági iroda, az ügy szeretétől áthatva a legérdemesebbek, a legszegényebbek, a segélyre leginkább rászorultak között. És Bischitzné gondossága folytán mennyi jótékony alapítvány, mennyi nemes adomány örökíti meg ezenkívül itt hazánk fővárosában Hirsch báró nevét. Alig van jótékony intézetünk, melynek Bischitzné nemes közvetítése ilyenképen ezreket nem szerzett.

De nem csak a nemes szivű adakozásban, nem csak abban a tüneményszerű munkásságban, melyet a jótékonyság terén kifejtett; nem

csak ebben állott Bischitzné nagysága. Egyéniségének varázsa kiválóvá tette őt annyi más között s jósága, nemes gondolkodása, nyájas és szerény nőiessége tiszteletet és szeretetet keltett volna iránta akkor is, ha a humanismus terén kifejtett páratlan tevékenysége gloriát nem vont volna is feje körül. Ez a gloria ragyogja be nevét az idők végeig, s megóvja a feledéstől az ő feledhetetlen egyéniségét. Az a jajkiáltás, mely halála hirére annyi ajakról felszakadt, a részvétnek a legkülönbözőbb körökben való impozáns megnyilatkozása, csak gyengén mutatja mi volt Bischitzné a szegényeknek: sok-sok keserű könny pereg le titkon, sok-sok bánat marad vigasztalan, sok nyomor enyhítetlenül. A jó Isten számon tartja mindezt: Ő áldja meg a haló porában e *nagy asszonyt*, ő ad vigasztalást mindazoknak, kiket Bischitzné halála oly nagyon, oly igazán lesujtott! *Sebestyénné Stetina Ilona.*

*

Hazafias ünnepek a leányiskolákban. Az április 11-iki történeti ünnepet országszerte nagy lelkesedéssel ülték meg a leányiskolákban. A hozzánk beérkezett tudósítások nemcsak a hatóságok és a tanítótestületek buzgalmáról, hanem a szülők illetve a nagy közönség igazi érdeklődéséről is tanúskodnak. A nemzet nagy többsége helyesen fogta fel e történeti ünnep korszakos jelentőségét és igaz kegyelettel áldozott emlékének. Ez ünnepekről a következő értesítéseket vettük:

A budapesti állami polg. isk. tanítónő képző-intézetben és az ezzel kapcsolatos felsőbb leányiskolai nevelőintézetben az ünnepet április 17-én tartották meg. Az ünnepi beszédet, melyet lapunk mai száma egész terjedelmében közöl, dr. *Lázár Gyula* tartotta. Az ünnepen a polg. iskolai tanítónő képző növendékei a nagy történeti eseményekkel összhangzatos hazafias költeményeket szavaltak s a szent nemzeti énekeket művészi sikerrel és lelkességgel énekelték. Az ünnepet a felsőbb leányiskolai növendékek előadása fejezte be, kik Torkos László «Nagy idők» című drámai költeményét mutatták be igen sikerült élőképekkel kapcsolatban. A szavalatok és a drámai költemény betanítása Tordai G. Erzsi, az énekszámok sikeres előadása Major J. Gyula érdeme. Az ünnepen részt vett Wlassics Gyuláné is és több tanügyi előkelőség, köztük dr. Pauer Imre, dr. Hegedűs István, dr. Entz Géza stb., kik valamennyien elismerésüknek adtak kifejezést az intézet kitünő igazgatónőjének Lázárné Kasztner Janka úrnőnek a szép ünnep rendezéséért.

A budapesti állami felsőbb leányiskola ünnepe két részből állott. Április 17-én d. e. volt az iskolai ünnep, melyen az ünnep jelentőséget méltató és az ifjú leánykákat hazaszeretetre buzdító megnyitó beszédét *Szuppán Vilmos* igazgató tartotta. A növendékek jól összeválogatott és sikerült szavalatai és énekszámai tették az ünnep ezen részét teljessé. Az ünnep második része pedig este következett s Torkos László «Nagy idők» című drámai költeményének előadásából állott. Torkos László, ezen intézet kitünő tanára e költeményt tulajdonképen tanítványai számára írta; természetes tehát, hogy a tanítványok és az igazgatóság fáradságot és költséget nem kimélve, nagy lelkesedéssel és fényes kiállí-

tással adták elő a szép hazafias költeményt. Az igen nagy számú előkelő közönség a lélekemelő ünnepről a legteljesebb megelégedéssel távozott.

Az Országos Nőképző-Egylet leánynevelő intézetei szintén két részletben tartották meg az ünnepet. Április 16-án délelőtt az ünnepi beszédből, a növendékek szavalata és énekszámaiból álló iskolai ünnep volt, a melyen az ünnepi beszédet az intézet tanulmányi igazgatója Vámossy Mihály tartotta. Az egyesület vezetőségéből Rudnay Józsefné, Csiky Kálmánné és Emich Gusztávné úrnők vettek részt, ott volt Erődy Béla is, a gimnázium főigazgatója és igen nagy és diszes közönség. Másnap 17-én este folytatták az ünneplést Torkos László «Nagy idők» című darabjának előadásával. A jelenlevők itt is mind a költemény szépsége mind az előadás gondossága és a darab izléses kiállítása által teljesen megelégedve, ünnepi hangulatban távoztak.

A pécsi közs. polg. leányiskolában április 14-én tartottak ünnepet, mely az ünnepi isteni tisztelet meghallgatásával kezdődött. Ennek végeztével a tágas tornacsarnokba gyültek a növendékek, a szülők, Majorossy Imre a város polgármestere, Salamon József kir. tanfelügyelő és több kiváló iskolaszéki tag. A lendületes megnyitó beszédet a polgármester tartotta, majd a növendéksereg hazafias dalai és szavalatai következtek. Az ünnep fénypontja Ujváry Kamilla tanítónő alkalmi előadása volt, ki a negyvennyolczadiki törvények történeti fontosságát méltatta s a gyermekeket hazaszeretetre buzdító lelkes beszédével a meghatottság könnyeit csalta a jelenlevők szemébe. Az ünnephez méltó záró beszédet Reberics Imre igazgató tartotta.

A kaposvári polg. leányiskola április 16-án tartotta nagyszabású ünnepét, az összes hatóságok és nagyszámú válogatott hallgató közönség jelenlétében. Az intézet igazgatója Nagyné Csorba Mária maga tartotta az ünnepi beszédet, hosszabb történeti előadásában szépen fejtegette az 50 év előtti események korszakalkotó fontosságát. A sikerült ünneppel az iskola életrevalóságáról ismét fényes tanuságot tett.

A kunfélegyházai polg. leányiskola április 17-én tartott ünnepe szintén igen szépen sikerült. Ez volt az iskolának első nyilvános bemutatkozása. A növendékek itt is lelkesen szavaltak és énekeltek; a megnyitó beszédet özv. Beöthy Miklósné, az intézet igazgatónője tartotta, a történeti eseményeket pedig Horváth J. tanár méltatta magas szinvonalon álló beszédében.

A h.-m.-vásárhelyi óvónő képzőintézet az ünnepet április 28-án «Gróf Csáky Albin» nevét viselő segélyző alapja javára (belépti díjakkal) tartotta. Közönség szép számmal volt jelen és élvezettel hallgatta úgy a növendékek hangversenyét, mint Ribiczey Aladár igazgatónak a történeti eseményeket vázoló beszédét. Kívüle Fodor Lajos intézeti mintaóvó is tartott előadást, felolvasván «A magyar kisdedóvás és április 28» című értekezését. A jelen volt előkelő közönség az ünnepről teljes megelégedéssel távozott.

*

Nőnevelő intézetek 1848-ban. Tisztelt Szerkesztőség! Szíveskedjék meg engedni, hogy a föntebbi czím alatt György Aladártól megjelent czikkre vonatkozólag nehány helyreigazító adatot közöljek. Kánya

Pál* a budapesti ág. h. ev. gimnázium tanára 1847-ben egy földrajzi kézikönyvet irt. E földrajz 1849-ben jelent meg s 16-ik oldalán a budapesti nőnevelésre vonatkozólag a következők vannak feljegyezve:

«A leányneveléssel s oktatással foglalkoznak a katholikusok részéről az úgynevezett angol vagy angyali szüzek, kiknek (17) vezérlete alatt 1847-ben 538 leányka növeltetett. Az evangelmiaknak pedig van külön leánytanodájuk, melyben a leánykák 4 tanító s egy tanítóné által a szükséges tanulmányokban s női munkákban gyakoroltatnak. Vannak ezeken kívül számos magán-nevelő-intézetek, melyek közül nevezetesebb a Mayerfi-Weininger Ludmilla és Seltenreich intézete.»

Hogy a fönnebb nevezett czikkben, illetőleg Szemere Bertalan feljegyzéseiben egy népes, nyilvános és egy jó hirben állott magánintézet nincs megemlítve, annak oka az azon időbeli körülményekben keresendő. Leányiskolákról értesítőket nem adtak ki, egyik intézet a másik létezéséről semmit sem tudott. A felekezetek által fentartott iskolák csak saját egyházi hatóságaiknak számoltak be működéseikről, egyik felekezet a másik felekezet iskoláit nem ismerte. Lehetséges azonban, hogy az ismertető czikkben csupán azon budapesti intézetek vannak elősorolva, melyek valamelyikében a czikk elején említett nő gyermeke vallásánál vagy egyéb körülményeknél fogva legkönnyebben lett volna elhelyezhető.

A mit az igen tisztelt czikkiró úr a magánintézetekről említ, hogy azok jelentéktelen, belbecsnélküli vállalatok voltak, szomoruan jellemzi azon egy eset is, hogy a szomszéd vármegyéből, Nógrádból, egyik falusi ev. lelkész a leányát neveltetés végett nem Budapestre, hanem Bécsbe vitte, még pedig 1848 után. A falusi prot. lelkészeknek bizonyára akkor is nagy áldozatába kerülhetett az ily neveltetés.

Hogy a vidéken is igen sok helyen rosszul állott a nőnevelés ügye, eléggé jellemzi az, hogy egyik székvárosban még 1848 után is az anyák a leányok tanítójának külön fizetést adtak azon czélból, hogy a leányokat irni meg ne tanítsa.

A fönnebb említett könyv czíme a következő: Népszerű Földrajzi Oktatás. Irta Kanya Pál Pesten, 1849. Kilián György egyetemi könyvárus tulajdona. Terjedelme 632 oldal. Iskolai és magán használatra iratott. A könyvet nemcsak az teszi érdekessé, hogy 1848-ból ismerteti Magyarországot, Európát s a többi földrészeket, hanem pædagogiailag is értékes a földrajz tanításánál azon elv megvalósításáért: közelebbről távolabbra. Az ország fővárosából indul ki, melyet 17 oldalon ismertet, úgy halad tovább; feladványokat is ad irásbeli kidolgozásra. Minden ország ismertetése után annak vázlatos történetét is közli.

Zilah. *Juhos Béla.*

*

A «Mária Dorothea» egyesület győrvidéki köre folyó évi április hó 17-én d. u. 5 órakor az állami tanítónőképző intézet zenetermében felolvasó ülést tartott. Az elnökség, mint mindig úgy most is arra törekedett, hogy olyan közreműködőket nyerjen meg, kik előadásaikkal a hallgató közönséget kiszakítsák, elvezessék a mindennapi élet közönsé-

* *Emilia* név alatt ismert irónőnk atyja. Szerk.

ges hangulatától s egy magasabb regióba vezessék, hol szebb a rózsa, tisztább a patak és zengőbb a dal. És ez teljesen sikerült is.

Az ülést Karsay Jolán alelnöknő nyitotta meg és felhivta Tell Anasztház főgimnáziumi tanárt felolvasásának megtartására. A népköltészetről, a természet vadregényes, üde virágairól olvasott fel. Kimutatta az érzések igaz és őszinte voltát, melyet vallásos ihlet, szülők, rokonok iránti igaz szeretet, a nőkkel szemben tanusított gyöngédség, tisztelet és a természethez vonzódás hat át. A népdalok stb. gazdag tárházából alkalmas példákkal, hol nem hiányzott a keleties szinezetű motivum sem, telített előadását azzal az óhajtással fejezte be: vajha hivatott költőink közül mentől többen keresnék fel és merítenének az üdítő forrásból.

Ez után egy symphonia következett Mendelssohntól, melyet négykézre dr. Deáky Zsigmond, püspöki ügyész és Deáky Margit zenetanítónő játszottak el és művészi, bravuros játékukkal beváltották az irányukban nyilvánuló várakozást. Végre Rudnyánszky Gyulának «Mese két nőről, meg egy harmadikról» czimű költeményét olvasta fel Nagy Gizella, áll. polg. leányiskolai tanítónő. Az előadás megbirálásánál talán nem túlozunk, ha nyiltan kimondjuk, hogy a leghivatottabb előadó művésznő sem szinezhette volna különben, mint a hogyan azt ezuttal hallottuk. A hallgatóság nem tudott uralkodni magán és így közben a sikerültnél is sikerültebb helyeken — majd a végén úgy őt, mint a többi előadókat szives fáradozásukért tapssal és gratulatióval jutalmazta.

Az egyesület nevében az alelnöknő mondott köszönetet az előadóknak a közreműködésért és a hallgatóságnak a részvételért. —*y*—*f*.

*

Jegyzőkönyv a M. D. E. tanítónői szakosztályának f. évi ápril 2-án tartott üléséről. Jelen vannak: Sebestyénné Stetina Ilona elnöklése alatt Lázárné Kasztner Janka, György Aladár, Odor Emilia, Fischer Sarolta, Silló Lujza, Berta Ilona, Pischl Iduna, Hittig Lajos, Sebestyén Ili, Borszéky Sománé, özv. Hlatky Jánosné, Sonnenberg Imréné, özv. Áldásy Ignáczné, Landberger Izidorné, Fischer Janka, Gállfy Anna, Strobl Vilma, Lustig Emma, Friedmann Ignáczné, Harsányi Anna, Rózsa Valéria, Rosenthal Kamilla, Vajda Teréz, Gruber Laura, Frőhlich Bertalanné, Meissner Janka, Árpádi Irénke, Sidlauer Ignáczné, Relle Jolán, Havas István, Biczó Dánielné, Lechner Gyula, Lieszkovszky Irma, Elek Arthur, Vassermann Ilona, özv. Tausig Siegfridné, Nagy Juliska, özv. Herich Károlyné, Komári Erzsébet, Szabó Gizella, Madarassy Erzsi, Radnai Jenőné, Balla Ilona, Heim Emilia, Herczog Sarolta, Vidéki Lászlóné, Eisler Gizella, Eisler Hermin, Engel Zsigmondné, Stern Adolfné, Naschitz Sarolta, Naschitz Eugenia.

1. Elnök a jelenlevőket üdvözölve s a jegyzőkönyv vezetésére Silló Lujzát kérve fel, a következő szavakkal nyitja meg az ülést: «Mélyen tisztelt Szakosztály! Gyászba borult szívvel nyitom meg mai ülésünket. Gyásza van a Mária Dorothea Egyesületnek, gyásza van az összes hazai emberbaráti intézeteknek. Bischitz Dávidnét gyászoljuk mindannyian, azt a nemes nagylelkű asszonyt, kinek temetésén az emberek tízezrei között mi is résztvettünk, s kinek ravatalát mi is az őszinte fájdalom és

megilletődés könyeivel öntöztük. Még alig száradtak fel a könyek, melyekkel elsirattuk, még alig enyhülhetett meg a fájdalom, melyet elvesztése okozott szivünkben, természetes tehát, hogy erőtlennek érzem és vallom magamat arra, hogy veszteségünk nagyságát szavakkal mérlegeljem. Hiszen ha mindazt fel akarnám sorolni, a mit és a mennyit ő tett, fáradt, áldozott a szegényügyért, ha képet akarnék festeni az ő jóságos egyéniségéről, ha rá akarnék mutatni arra, hogy mily nagy mértékben fogják megsinyleni emberbaráti intézményeink az ő gondviselő szeretetének a hiányát: köteteket kellene teleirnom, órákhosszat kellene beszélnem. De itt a mi körünkben, hol mindenki ismerte, és tisztelte, bámulta és szerette őt, nincs is szükség arra, hogy érdemeit hosszasabban méltassuk, hisz maga az a fájdalom, mely mindnyájunk lelkét elfogja, ha most reá gondolunk, a legékesebben szóló tanuságtétel az ő lelki nagysága mellett. De nekem úgy tetszik, hogy még az elvesztése felett érzett nagy fájdalmunkon is keresztül rezeg lelkünk büszkesége. Ime egy asszony, kinek nagysága abban áll, hogy igazán asszony volt, mert nagy volt a szeretetben, a könyörületességben és a jóságban. A mienk volt és emléke a mienk marad, hogy még halála után is biztasson, bátorítson bennünket az emberszeretet nemes munkájára, melynek gyakorlásától őt csak a halál tilthatta el. Minket, kik őt annyira szerettük, csakis az a tudat vigasztal némileg, hogy az ő nemes tevékenységben töltött életének példája nem fog elveszni, hanem élni fog és hatni a siron túl is. Mi is, kik nevét érczbe nem véshetjük, kegyelettel őrizzük emlékét egész életünkben s mai fájdalmas veszteségünkről való megemlékezésünket meg fogjuk örökíteni jegyzőkönyvünkben. A feledhetetlen halott iránt érzett tiszteletünk és kegyeletünk által ösztönöztetve pedig határozzuk el, hogy jelen ülésünkből részvétiratot intézünk azokhoz, kik Bischitznében nemcsak a jótékonyság angyalát, a szegények gondviselőjét és a nőiesség eszményképét, hanem a legjobb, a legszeretőbb édes anyát gyászolják».

Szakosztály egyhangúlag magáévá teszi az indítványt és a következő részvétiratot intézi hevesi Bischitz Lajoshoz: Mélyen tisztelt Nagyságos Úr!

A M. D. E. tanítónői szakosztálya fájdalomtól lesujtva emlékezik meg mai ülésében arról a pótolhatatlan nagy veszteségről, mely a M. D. Egyesületet szeretett és tisztelt alelnökének, hevesi Bischitz Dávidné szül. Fischer Johanna úrnőnek elhunytával érte. Bischitz Dávidnénak az emberszeretet, könyörület és az irgalmasság fáradhatatlan fenkölt lelkű munkásának szent emlékezetét, magasztos példáját szivünkbe vésve őrizzük s örökül hagyjuk utódainknak: az ő emlékezete lesz vigasztalásunk, az ő példája lesz támogatónk az idők végéig. Nemes tevékenységben töltött életének szemlélete hálára, bámulatra és szeretetre ragadja lelkünket; áhitatos szívvel kérjük azért a mindenhatót, hogy örök nyugalomra szólítván a megdicsőültet, példáját tegye termékenyné szivünkben és buzgó imával fordulunk az Egek Urához azért is, hogy adjon Nagyságodnak, valamint szeretett testvéreinek és egész családjuknak a családi gyász és gyermeki fájdalom e nehéz óráiban enyhülést és vigasztalást. Budapesten, 1898 április 2-án.

A Mária Dorothea Egyesület tanítónői szakosztályának ülésében.

2. Következik Vidéki Apollóniának a felolvasása «Svédhoni utamból» címmel. Előadása folyamán megkapó élénkséggel állít elénk ne-

hány svéd várost, az ottani élet és szokások élénk ecsetelésével, a természeti és művészi szépnek közvetlen leirásával nem egyszer meglep. Előadása rendkívül alapos megfigyelésre és a szépnek igazi szeretetére vall, sok élvezetet és tanulságot nyujtott.

Szakosztály élénk tetszésnyilvánítással köszöni meg az érdekes felolvasást és elnök köszönettel ismeri el, hogy felolvasó megtanította a jelenvoltakat arra, hogyan kell az élvezetes utazásból minél több szellemi hasznot meríteni.

3. Fischer Sarolta «A századvégi nőnevelés kinövései» című felolvasását tartja meg, melyben főleg a fővárosi családi nevelés fogyatékosságait, minők a kellő vallási érzület ápolásának elhanyagolása, a gyermekek elkényeztetése és a roszúl választott szórakozási eszközök, kárhoztatja és tapasztalati példákban mutatja ki ezen kinövésekből eredő nagy hibákat, egyszersmind rámutat azok orvoslásának a módjára is.

Szakosztály nevében az elnök köszönetet szavaz felolvasónak az érdekes előadásért.

4. Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja. Budapesten, 1898 április 2-án. *Silló Lujza*, jegyző.

*

A M. D. E. közgyűlése. A tanitónők népszerű egyesülete ez évben nem örvendett olyan nagy látogatottságnak, mint rendesen, a mi érthető, mivel véletlenül e napra esett a *Samaritanus-egylet* templomi gyűjtése és a Szabad Lyczeum közgyűlése is. A tagok közül sokan emez egyesületekben is el vannak foglalva, azért csupán 50—55-re tehető a közgyűlésen megjelent tagok száma. A közgyűlésen gróf Csáky Albinné elnökölt, de jelen voltak Herich Károlyné és Tóth József alelnökök is. Az elnöknő az egybegyűltek üdvözlése után meleg hangon emlékezett meg az egyesület szeretett alelnökének hevesi Bischitz Dávidné úrnőnek haláláról s jelenté, hogy az elhunyt gyermekeinek az egyesület-részvétiratot küldött. A közgyűlésen a titkári jelentést felolvasottnak tekintették, mivel az a tagoknak kinyomatva megküldetett. A titkári és a pénztári jelentést örömmel vették tudomásul, mert azok az egyesületnek élénk tevékenységéről és fejlődéséről tettek tanuságot. Az egyesület vagyoni gyarapodása ez évben 15,000 frtot tett; a pénztárosnak Lázárné Kasztner Jankának az egyesület nemcsak a felmentvényt adta meg, hanem Falk Zsigmond meleghangú indítványára köszönetet is szavazott. A választmánynak az építésről tett jelentését a közgyűlés helyesléssel vette tudomásul. Az építést e szerint már megkezdték s 62,000 frt költséggel az eddigi 12 lakószobát 34 lakószobává bővítik ki. Az építést Pucher István építész még a nyár folyamán befejezi. Az építési költségek felemésztik az egyesület összes készpénzét és alapítványait, ezek pótlására tehát fokozott tevékenységet kell a tagoknak kifejteniök s erre az elnök a jelenvoltakat igen-igen meleg hangon kérte és buzdította és a sorsjáték ügyét ez okból figyelmökbe ajánlotta. Draskovich István ügyésznek, ki sok buzgósággal fáradt az egyesületért s főként az alapok felhasználásának kérdését az alapszabályoknak megfelelőleg, sok fáradsággal oldotta meg, a közgyűlés köszönetet szavazott. Berta Ilona helyett, ki 10 végig volt az egyesület jegyzője s most tisztségéről leköszönt, Buzogány Mariskát, Bischitz Dávidné alelnök helyére pedig Sebes-

tyénné Stetina Ilonát választották meg. A régi választmányt a következő új tagokkal egészítették ki: Bock Ida, Berta Ilona, Csery Kálmánné, Komáry Erzsi, Schómann Antalné, Kovács Rózsa, Vámosy Mihály, dr. Stetina Józsefné, Mocsáry Gerő.

Ezek után felolvasták az elnöknőhöz érkezett következő leveleket: «Nagyméltóságú Grófné! A Mária Dorottya-egyesületnek az ezidei jótékonyczélú állami sorsjáték jövedelmeiben leendő részeltetésére vonatkozólag folyó hó 4-én hozzám intézett becses levele folytán van szerencsém Excellentiádat értesíteni, hogy az egyesületnek legfelsőbb kézjegygyel ellátott kérvénye már oly időben — február 28-án — érkezett le hozzám, a mikor az idei sorsjáték jövedelmeinek mikénti felosztása iránt a javaslat már megtétetett.

Egyben azonban gondoskodtam arról, hogy a nevezett egyesület egy jövőben rendezendő jótékonyczélú sorsjátékra előjegyzésbe vétessék.

Fogadja Nagyméltóságú Grófné kiváló tiszteletem nyilvánítását. Budapesten, 1898. évi április hó 7-én. *Lukács.*»

«Kegyelmes Asszonyom! 1897. évi november 15-én 264. sz. a. kelt nagybecsű átiratára a legnagyobb készséggel kerestem meg a székes-főváros tanácsát az iránt, hogy a Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló Mária Dorothea-egyesületbe való belépésre a székes-fővárosi tanítónők buzdítólag felhivassanak, s a midőn e megkeresésem eredményeül a hozott tanácsi határozat másolatát bemutatni bátorkodom, van szerencsém Nagyméltóságoddal mély tisztelettel közölni, hogy a nevezett egyesület támogatására szerény hatáskörömben mindent el fogok követni. Fogadja Kegyelmes Asszonyom legmélyebb tiszteletem kifejezését, melylyel maradok Budapesten, 1898 február hó 9-én, alázatos szolgája *Verédy Károly*, székes-főv. kir. tanfelügyelő.»

«Kegyelmes Grófné! Mélyen tisztelt Hölgyeim! Elfogódva és mélyen megindulva veszem kezembe a tollat, hogy válaszoljak arra a megható részvétiratra, a mivel hozzám, a gyászolóhoz fordulni méltóztattak.

Hogy mit érzek e nekem szent sorok elolvasásakor, azt leírni nem lehet. Leborulni szeretnék Önök előtt és könyek közt csókolnám kezöket, hogy annyira tudták szeretni azt, a ki az én édes Anyám volt s a ki mindörökre elment.

Csak női szivekből fakadhatott a melegségnek az a gyógyító forrása, a mely részvétökből árad. Csak a végtelen szeretetre alkotott lelkek érezhetnek oly magasztosan, s mondhatják el érzéseiket oly leplezetlen vágyával a könyezők vigasztalásának, a hogyan felejthetetlen édes Anyám fenkölt gondolkozású barátnői tették, a mikor nekem írni méltóztattak.

Ime, az igazi, a nemes hivatású térítők, a kik az egész világot a szeretet hatalmába veszik!

Kegyelmes Grófné, mélyen tisztelt Hölgyeim, mennyire át kell hatva lenniök attól a tudattól, hogy sem dicsőség, sem vagyon, sem hatalom mind összevéve sem adhat annyi boldogságot, mint egy csipetnyi szeretet! S ebben a menyből származó szeretetben mily gazdagok Önök! Mily jók, mily kegyesek tudnak lenni ennek az isteni érzületnek a hatása alatt. Hála Nagyméltóságodnak, hála mindnyájoknak, örök hála úgy részvétökért, mint azon gyönyörű koszorúért, melylyel az Elköltözött koporsóját diszíteni kegyesek voltak.

Édes Anyám, a kit velem együtt oly igazán gyászolnak, az örömök égi országában bizonyára boldog, hogy valaha az Önök társa volt.

Lehetett volna-e Önök közt másforma, mint a minő volt?

Budapest, 1898 április hó 1. Mély tisztelettel és hódolattal maradtam Excellentiád alázatos szolgája *Bisicz Lajos.*»

Ezután a jövő évi költségvetés tárgyalása következett, melyet György Aladár terjesztett elő a választmány nevében. Ennek egyhangú elfogadásával az ülés az elnök éltetése közben szétoszlott.

*

Fürdői kedvezmények a M. D. E. tagjai részére. A folyó évre tanítással és neveléssel foglalkozó tagjai részére a M. D. E. a következő fürdőkben eszközölt ki engedményeket:

1. Csizen (Gömörmegye) több tag kap elő- és utóidényben kedvezményt. 2. Pőstyénben (Nyitramegye) a «Tisztviselő-lak»-ban kedvezményes lakás kiszolgálattal, ellátás és bármilyen fürdő. Egyéb költségek is kedvezményes áron. 3. Erzsébet-sósfürdőben (Budapest) 10 darab bérletjegynél 2 frt leengedmény több tagnak. 4. Iglófüreden (Szepesm.) az elő- és utóidényben: a szoba árából 15%, az ágynemű árából 15%, gyógy- és zenedíjból 50%; a főidényben: a szoba árából 10%, az ágynemű árából 10%, a gyógy- és zenedíjból 30% engedmény több tagnak. 5. Szent-Lukácsfürdőben (Budapest) két tag kap 30 darab ingyen fürdőjegyet. 6. Balaton-Füreden (Zalamegye) két tag kaphat a szoba árából az apátsági vendégházakban az elő- és utóidényben 50%, a főidényben pedig 30% engedményt s ingyen fürdőket. 7. Gyertyánligeten (Mármarosmegye) két tag kaphat rendes árszabályzatból az elő- és utóévadban 50%, a főévadban 30% engedményt. 8. Uzsokon (Ungmegye) az egész idényben két tanítónő vagy nevelőnő kap ingyen lakást és fürdőket, zenedíj mentességet; azonkívül bármely ajánlott tag kap az elő- és utóidényben lakás és fürdőnél 8%; a főidényben pedig 20% engedményt és zenedíj mentességet. 9. Feketehegyen (Szepesmegye) az elő- és utóidényben két tag a lakás, gyógy- és orvosdíj felét fizeti, az étkezésnél 5% engedmény; a főidényben a gyógy-, orvos- és zenedíj felét fizetik s az étkezésnél ugyancsak 5% engedmény. 10. Tátra-Lomniczon (Szepesmegye) a fürdők árából 50% engedményt kapnak az egyesület tanítónő tagjai. 11. Császárfürdőben (Budapest) több tag kap az egész éven át 12 drb ingyen fürdőjegyet. 12. Herkulesfürdőben (Krassó-Szörénymegye) két tag kaphat az egész idényben egy kétszemélyes szobát és gyógykezelést ingyen, zene- és fürdődíj elengedését. 13. Ránkherlányban (Abauj-Tornamegye) az egész idényben két tag kaphat ingyen szobát és gyógykezelést, zene- és fürdődíj elengedését. 14. Czemétén (Eperjes mellett) több tag kaphat az egész idényben ingyen szobát az egyesület üdülőházában; fürdőnél 20%, gyógydíjnál 50% engedményt. A bélyegtelen kérvényeket az egyesület elnökségéhez címezve kérjük mielőbb a hivatalos helyiségbe IX. kerület, Erkel-utcza 19. szám alatt küldeni.

IRODALOM.

NŐI ÉLETPÁLYÁK. Szerkesztik *Bod* József és *Székely* István. Budapest, Franklin-Társulat. 1898. 8° 122 l. ára 80 kr.

Nem is oly rég felkértem a Mária Dorothea egyesület nehány buzgó tagját, hogy tegyenek előmunkálatokat egy oly útmutató könyv készítésére, mely a Ferenczy-féle «Életpályák»-hoz hasonlóan a nők munkakörére vonatkozólag adna utasításokat. A mi munkánk még meg sem kezdődött, midőn Bod és társának könyve megjelent.

Nagy örömmel fogadtam ezt a művet, mely érezhető hiányt igyekszik pótolni. Nekünk, kiket annyi sors üldözött vagy pályája kezdetén álló nő keres fel naponként tanácsért, jóleső támogatásunk e mű, de hasznos a művelt női közönségnek is, mely a tanítónői, óvónői, színésznői s legfelebb a postamesternői pályán kivül alig ismert valami kenyérkereső foglalkozást s e tereken már érzi a túltermelés nagy hátrányait.

Sajnálattal láttam azonban, hogy Bod és Székely műve nagyon kezdetleges s a jelen állapotoknak felületes ismeretén alapul. Összesen 43 foglalkozási ág van benne úgy-ahogy ismertetve. Mellőzve vannak többek közt oly kiváló női életpályák, minők pl. a trafikosok, helyközvetítők, intézeti gondnokok, porczellánfestők, hirdetésgyűjtők, templomi énekesek, gyermekjátékkészítők, cartonagemunkásnők, kertésznők, fodrásznők stb. ügye, az iskolák közül nem ismeri a nőipariskolákat, himzőiskolákat, stb., nem szól semmit a nők érdekében létesített jótékony intézetekről, alapítványokról, s csaknem teljesen mellőzi a gyármunkásnők kérdését, holott a dohány, juta, kékfestő, papir, posztó, fonó s más, főkép textilgyárakban ma csak nőkből áll a munkások nagyobb része s egy oly műnek, mely a női életpályákról szól, a mi körülményeink között, az elszegényedett magyar nő aristokrata gondolkozásmódja és előitélete ellen küzdeni első rangú feladata. Hasonló e könyv álláspontja a kereskedelemmel szemben is. Szatócsok, kölcsönkönyvtártulajdonosok, zálogháztulajdonosok, s más effélék igen alkalmas életpályák a magasabb képzettség nélkül biró nőknek, sokszor jövedelmezőbbek is, mint a tanítónői pálya.

Egy szóval, bármily örvendetes is ennek a műnek megjelenése, óhajtanunk kell, hogy mielőbb jelenjék meg a második tetemesen bővített kiadás is. De necsak bővítés legyen ez, hanem javítás is. Bod és társa némely czimre nézve igen jól használható utasításokat adtak, különösen az egyes iskolákról, de másutt adataik nagyon hiányosak s különösen hibázik a gyakorlati utasítás arra nézve, hogy az állást kereső

nő kihez forduljon s mikor? Óhajtandó, hogy a második kiadásnál a kefelevonatokat több példányban küldjék meg a szakértőknek javítás és toldás végett. Az ily munkához, mely gyakorlatilag igen fontos lehet, első sorban áll a régi közmondás: több szem többet lát. S e «több» alatt értem a nőket is. Úgy látszik, hogy az első kiadásnál főkép csak férfiak útmutatásait kérték ki, 6 nőről tesznek egyszerűen említést könyvükben. *György Aladár.*

*

A VARÁZSLÓ TITKA. Ifjusági olvasmány. Irta André Laurie: fordította Grünn Ilona. A «Teleki Blanka kör» negyedik kiadványa. Kolozsvár, Ajtai K. Albert könyvnyomdája. Ára 1 frt 20.

A «Teleki Blanka kör» tevékenységének és De Gerando Antonina áldozatkészségének, — ki a nevezett kör elnöke — már több értékes olvasmányt köszönhet ifjúsági irodalmunk. A kezeink között levő kötet nemcsak a mi szegényes ifjusági irodalmunkra nézve nyereség, disze az a gazdag és értékes franczia irodalomnak is. Érdekesebb és vonzóbb olvasmány ritkán akadt kezembe ennél. Egy fiatal régiségbúvárnak és nővérének a tudomány érdekében kifejtett lelkes munkásságát ecseteli az író.

Az érdekfeszítő történet hőseit a legnemesebb erények, mint: kötelességtudás, bátorság, emberszeretet — ékesítik s a legszentebb és legtisztább érzelmek hevítik. A történet szinhelye Persia, hol a kis tudós kolonia Ekbatana régi hires város felfedezésére törekszik. A *varázsló* a régi napimádók törzséhez tartozó főpap vallásos fanatizmusával elősegíti a munkálatokat, de majdnem vesztüket okozza a tudomány buvárainak. A mese ragyogó fantáziával és szép nyelven van irva s a fordítás is dicséretet érdemlő világos, magyaros. Tizennégy-tizenhat éves ifjaknak és leányoknak igen-igen ajánlható és oly élvezetes olvasmány ez, melyet még a felnőttek is mindenkor örömmel fognak végiglapozni.

*

A VEGYTAN, ÁSVÁNYTAN ÉS FÖLDTAN kis kézi könyve képezdék számára. Irta *Rybár István*. Budapest, 1898. Kókai Lajos bizománya. 175 lap. Ára 1 frt.

E kitünő könyvnek második, tetemesen bővített és javított kiadását adta át szerző a tanuló ifjúságnak. Hálásak lehetnek érte. Kevés könyv van, mely a jó tankönyv tulajdonságait oly mértékben egyesítené magában mint ez. Rövid, egyszerű, világos, pontos és megbizható. Módszere induktiv, kisérletei a gyakorlatban kiprobáltak. A lényegesre szorítkozik csupán, de ezt teljesen felöleli, mellőzve a kevésbé fontosat. Olvasóink bizonyára sokan jó ismerősként üdvözlik e könyvet, melyet a fentebbi jó tulajdonságainál fogva úgy iskolai, mint magánhasználatra a legmelegebben ajánlhatunk.